

ВОЛОДИМИР ІВАНЧЕНКО

ПЕРЕМЕЛЬЦІ

Черкаси-2021

Іванченко В. Перемельці. Черкаси. 2021. 84 с.

Цікава фантастична історія із життя наших пращурів, розказана автором, має легкий стиль викладу, сповнена несподіваних поворотів сюжету, тонкого гумору. Чи зможуть герої повісті протистояти силам природи? Як домовитися з Водяником та Млиновим? У Перемельцях трапляється багато несподіванок...

Більше творів автора читайте на Фейсбуку під гештегом **#ВолодимирІванченкооповідання**

© Іванченко В., 2020

© Іванченко С., ілюстрації, 2021

ПЕРЕМЕЛЬЦІ

Було це давно-предавно – тоді, коли світ був набагато молодший. Уже давно жили в ньому люди, але не було ще труб заводів та фабрик, що випускають у небо хмари чорного та отруйного диму, не літали в небі літаки, не їздили дорогами армії автовок. Тоді, коли можна було сміливо напиться води з будь-якого потічка чи струмочечка, і у вас не скрутить живіт після цього, коли можна було насолоджуватися чистим повітрям, коли літо було літом, а зима – зимою. Дерева в лісі тоді були великими, усі порослі важким зеленим мохом, старі, мудрі та поважні. Серед тих дерев лігала купа різноманітного птаства, а поміж них бігала різноманітна звірина.

На березі лісового озерця, скраю от такого великого, старого лісу, стояв охайний хутірець, що мав досить-таки нехитру назву – Перемельці. У те озерце впадали лісові струмочки і, покрутившись у чаші озера та перемішавшись між собою, витікали з нього невеличкою річечкою і падали з греблі на колесо старого, скрипучого водяного млина, а, розкрутивши його, текли кудись у безвість...

Хутірець був невеличкий і мав усього лише кілька хат, у яких жило кілька родин. Від інших хуторів та сіл він був далеко, тож інколи здавалося, що він стоїть на краю світу. Новини до нього доходили надто рідко, а коли нарешті доходили, то були вже ніби й не новинами, а якимись старинами.

Отож люди тут жили своїм життям, зі своїми радощами та бідами, у мирі та гармонії з природою і відірваними від решти світу.

Що ж за люди населяли цей хутір? Люди як люди – різні. Жило дві заможні родини, кілька родин трохи бідніших, що час від часу наймитували у заможніших, ще жив біля невеличкої дерев'яної церкви піп з попадею. Усі ці родини мали купу дітлахів різного віку. Старші діти допомагали батькам у роботі, а вечорами ходили на вечорниці, а молодші діти, межи нехитрою та нетяжкою роботою, мали ще час на розваги; і тими ж вечорами, коли старші на вигоні співали пісень, вони, повечерявши і послушавши бабусиних казок, мирно засинали і бачили свої перемельські сни.

Жив на тому хуторі поважний чоловік Самійло зі своєю дружиною Горпиною, мали вони кілька діточок різного віку та старих батьків, які жили в другій половині хати. Старший син Іван уже одружився, і йому побудували окрему хату на іншому березі озера, якраз край лісу та поля; молодша Катерина дівувала і була на виданні, а Христі то ще треба було соплі витирати, а не на парубків дивитися, наймолодшому ж семирічному Миколці то дурні думки про любов та дівчат ще й у голову не лізли.



Одного погожого літнього ранку, коли сонечко вже давно світило на небі, вітер гнав по ньому хмари та крутив крила вітряків, коли солов'ї та зозулі вже потопилися від свого нічного співу, люди давно працювали, Миколка ще спав у сіннику. Сон уже був не міцний, і його весь час переривала то набридлива муха, що повсякчас сідала йому на руку чи на лице і лоскотала своїми маленькими лапками та дзижчала біля вуха, то крізь щілини між дошками сінника світив в око теплий сонячний промінчик. Але остаточно його розбудила дурнувата курка, котра щойно знесла на сідалі яйце, а тепер ходила по дворі, сокоріла і всім розказувала про своє диво.

– А бодай би ти луснула! – прокинувшись, наварив Миколка. – Ось скажу мамі, щоб на сніданок засмажила мені те яйце, – знатимеш, як мене будити!

Миколка зіліз із сіна і, позіхаючи та вибираючи зі скуйовдженої копиці вигорілого на сонці чуба гостюки, побрів до криниці попити води та вмити очі

– О, нарешті прокинувся! – побачивши його, вигукнула мама..

– Оце-то хазяїн росте у нас – спить доки сонце не припече в п'яти, – посміялася з нього вона.

– А чого його рано вставати? Та й не виспався я вночі – соловей горлав, як дурнуватий, прямо десь у клені біля сінника і не давав мені спати. Та ще й на додачу Катька наша десь виспівувала з дівчатами на вигоні.

– А гарно ж співали? – запитала мама.

– Гарно, як свиня, що в тину застрягла, – буркнув Миколка.

Мама від такого його порівняння засміялася, аж сльози їй на очі накопилися.

– Ну, не бурчи. Умивайся та йди снідати.

– А що там? – без ентузіазму запитав Миколка.

– Каша пшоняна та узвар, – відповіла мама.

– Не хочу, – буркнув він і, згадавши дурну курку, що розбудила його, попрохав маму, – А засмаж мені яєчко?

– Наш піддячий любить борщ гарячий, а коли голодний, то їсть і холодний, – сказала вона йому і, побачивши, як він набосурмонився, поблажливо відповіла, – Добре вже, засмажу, тільки ж і ти мене послухайся – треба роботу одну зробити.

– Яку роботу, – запитав Миколка, уявляючи щось тяжке і брудне.

– Треба сходити за озеро, до струмка край лісу, і там нарвати татарського зілля. Бо післязавтра Зелена неділя, а в нас і досі в хаті немає клечання.

– Та хіба це робота! – вигукнув полегшено Миколка, – Залюбки сходжу.

– От і добре, – відповіла мама, – Ти вмивайся, а я піду смажити для тебе яєчка.

– Ма? – запитально сказав Миколка.

– Що??

– А можна я візьму з собою сусідську Оксанку?

– Звичайно, можна. Оксанка – дівчинка розуменька, і коли вона йтиме з тобою, то мені за вас буде спокійніше, – відповіла мама і пішла до хати.

Миколка ж тим часом вмочив у дерев'яне корито, що стояло біля криниці і було наповнене водою, пальця і акуратно помив ним одне око, а потім інше.

Доки Миколка вмивав пальцем свої очі, то мама поставила на плиту грубки, у якій горів ще вогонь, сковорідку, линула туди олійки і розбила два курячі яєчка. Зверху прикрасила їх подрібненими пірцями зеленої цибулі і подала страву прямо в сковороді, до столу Миколці, що вже сидів за ним і ще солодко позіхав, проганяючи залишки сну.

Миколка із задоволенням з'їв яєчка і вимочував зі сковороди окрайцем хліба залишки запашної олійки.

– Може, тобі молочка ще налити? – запитала в нього мама.

– Та ні, не хочу – краще узвару налий, – відповів Миколка.

– І за чим та дитина живе? Певно, за духом свя- тим, – забідкалася про себе мама. – Пий свій узвар.

Миколка з чашки великими ковтками пив про- холодний узвар, коли це десь знадвору почувся тріш- ки писклявий дівчачий голос.

– Коля! Коля!

Тітка Горпина виглянула з хати і побачила сусід- ську Оксанку, що стояла аж на вулиці за перелазом і гукала її сина.

– Оксанко, чого це ти там аж на вулиці стоїш і соромишся, як засватана, зайти у двір?

– А Коля дома? – запитала Оксанка.

– Та дома ж, доснідує саме – п'є узвар. Йди і тобі наллю чашечку, – відповіла тітка Горпина. – Ох і смачний та солодкий!

– Та я не хочу – я щойно попила вдома молока, – сором'язливо відмовилася Оксанка.

– Оце розумниця дитина у сусідів! – захоплено похвалила її тітка. – А Миколка молока не хоче і п'є узвар, а він же ж – вода водою, ні користі з нього, ні шкоди. Ну, то йди зачекаєш його в хаті.

– Та я краще на лавочці біля криниці зачекаю його.

– Як хочеш – я ж не силую. Оксанко, а ти випадком не хочеш піти з Колею до озера по татарське зілля? – запитала в неї Миколчина мама.

– А чому б і ні, я все одно нічого не роблю – козу я вже вигнала на луки, вона й сама там попасеться.

– А не втече чи в шкоду де не залізе? – занепокоєно запитала в неї тітка.

– Не втече і не залізе, бо вона припнута, – заспокоїла її Оксанка

– Ну, то й добре, – сказала тітка Горпина.

– О, а ось вже й Миколка йде.

З-за мами з хати вийшов Миколка.

– Привіт, Оксано, – привітався він з дівчинкою.

– Привіт, – зашарівшись відповіла та.

– Ну що, діти, підете вже до струмка? – запитала в них Горпина.

– Підемо, – відповів за обох Миколка.

– То візьми, Колю, у клуні серпа та мішка на зілля і йдіть.

Коля забіг до клуні і за якусь хвилину вийшов з неї, тримаючи в руках мішок, на дні якого лежав серп.

– Тільки ж обережними будьте, – благально наказувала Миколчина мама. – Не поріжтеся тим серпом, та дивіться під ноги, щоб не стали на яку шпичку чи, не приведи Господи, гадюку..

– Та не станемо, – заспокоїв її син. – Ми ж уже великі!

У теплій воді вершини озерця, сперши голову на листя жовтого латаття, лежала горілиць Русалка і ніжилася в теплих променях літнього сонечка. Вона насолоджувалася літом і теплом – підставляла по черзі сонцю то спинку, то живіт із безсоромно оголеними грудьми. Їй не було кого соромитися, бо навколо не було нікогісінько. Люди, що могли випадково забрести сюди, косили та сушили сіно на луках, а навколо лиш кумкали жаби в озерці та у вітті дерев співало своїх весільних пісень різноманітне птаство. Зозулі кували, солов'ї виводили свої арії, безтурботні синички цвірінькали і скакали по гілках у пошуках різних комах, зяблики та щиглики теж не відставали від решти. Інколи цю ідилію порушувало сполохане крякання диких качок, які плавали зі своїми виводками понад очеретами, та гучні сплески старих коропів, що час від часу вискакували з води вдихнути свіжого повітря і помилуватися сонечком. Та ще в повітрі то зависали, то стрімко літали зелені бабки з різнобарвними крильцями, полюючи на інших комахок.

Русалка вплела собі в коси лілею і милувалася своїм відображенням в тихому плесі озерця, яке ледь гойдав ледачий вітерець та мережили водомірки. Краєм ока вона спостерігала за маленьким гуртком потерчат, що вибралися з води і грілися на осонні, про щось розмовляючи та креслячи прутиками якісь малюнки на вологому ґрунті узбережжя.

Потерчата безтурботно розважалися, розповідали одне одному різні історії, над чимось сміялися та з чогось сумували.

А ви знаєте, хто такі потерчата? Коли про русалок і мавок люди чули бодай щось, то про потерчат багато хто взагалі нічого не відає. Потерчата – це душі нехрещених дітей, що померли в дитинстві чи то від хвороб, чи з голоду, чи були втоплені своїми матерями, що збожеволіли від злиденного життя. Плавали потерчата у ставках, озерцях, болотах у вигляді зелених жабенят, а коли вилазили на берег, то знову ставали схожими на дітей. Інколи вони темними ночами запалювали свої ліхтарики і заманювали світлом запізнілих подорожніх у непрохідні болота, де ті топилися, і ніхто не міг їм допомогти. Іноді вони набачать самотнього купальника в їхніх водах, обліплять його, міцно тримаючи своїми рученятами, і теж утоплять його. Цілий рік вони змушені були робити от такі злі речі, і тільки тиждень перед Зеленою неділею могли вільно виходити на берег, гратися і розважатися, не робити нічого поганого і навіть поговорити з людьми. Бо в інший час розмова потерчат чулася людям як кумкання жаб.

Ну от, тепер ви маєте про потерчат хоч якесь уявлення, і ми продовжимо нашу розповідь.

Потерчата про щось говорили, коли це крізь шум листя дерев та очерету, спів птаства, кумкання жаб, плескіт риби почули вони десь неподалік дитячі голоси і сміх, що поволі наближалися до них. Потерчата полякалися, миттєво перекинулися на жабенят і пострибали у темні води озера. За якусь хвилю над водою показалися голівки жабенят, що з цікавістю спостерігали за берегом в очікуванні тих, чиї голоси вони почули.

Миколка і Оксанка неквапом йшли тінистою лісовою стежинкою, протоптаною, людськими ногами та ратицями від череди корів, що їх інколи хуторяни випасали в лісі. Стежинка зміїлася серед дерев і вела безтурботних дітлахів все ближче до озера. Зарослі шумливого очерету, що вкривали береги озера, у цьому місці рідшали і переходили в болото, поросле різливою осокою, лепехою й тарським зіллям, яке нагріли промені літнього сонця, і тепер його різкий аромат витав у повітрі, а під легенькими подихами лагідного вітерцю розносився навкруги.

Тепле та вологе лісове повітря, настояне на прилому листі та ароматі грибів і лісових трав, бриніло від гудіння різних комах, що літали в ньому без угаву в усі сторони. Найгірше в цьому гудінні було дзижчання комарів, які дошкуляли всьому живому і кусали його немилосердно. Не забарилися ті комарі напасти і на Миколку з Оксаною, і діти відчайдушно відмахувалися від них, Миколка просто долонею, а Оксанка віялоподібним листком папороті, що вирвала на узбіччі стежки.

Так вони, супроводжувані хмарою комарів, і вийшли на берег озера, відразу після того, як сполохані потерчата попірнали у воду, а потім виринули вже зеленими жабенятами. Уздріла їх і Русалка і теж квапливо пірнула під воду, тільки виляски пішли від хвоста та по воді розходилися кола.

Діти не встигли побачити ні потерчат, ні русалки, а лише почули плюскіт води.

– Ти бачила?! Ти бачила?! – захоплено вигукнув Миколка звертаючись до Оксанки. – Он там щойно скидався велетєцький короп, мабуть, на цілий пуд!

– Ні, коропа не бачила – тільки побачила краєчок його хвоста, – відповіла дівчинка.

– Та й я не встиг до пуття його роздивитися, але величезний! От би поставити з хлопцями сіті та впіймати його! Мама б і насмажила його з цибулькою, і наварила б з його голови та плавців холодцю!

– Добре було б, – відповіла швидше для підтримки розмови, ніж зацікавлено, Оксанка.

– А пузир, а уявляєш, який у нього пузир завбільшки?! – не вгавав Миколка. – На такий як стати, то стрельне, як справжнісінька гармата.

– Ага, стрельне...

– Та воно, як не треба, то той короп плаває, а, як треба, то лише жаби з жабенятами. Он диви – уже повистромляли з води свої банькаті очі і дивляться на нас. Зараз хоч грудкою кину по них, – сказав Миколка і, піднявши з землі чималу грудку, замахнувся нею на потерчат, що в жаб'ячій подобі виглядали на дітей із води.

Оксанка ледь встигла перехопити його руку і благально почала просити.

– Колю, будь ласка, ну не кидай по них грудками – їм же боляче.

Миколка здивовано подивився на Оксанку і таки опустил руку з затиснутою в ній грудкою землі.

– А що це ти жалієш якихось жаб? – запитав він у Оксанки.

– Бо мені їх жаль, як і всіх, бо всьому живому боляче, як по ньому чимось кинути чи вдарити його, – відповіла вона.

– Ну й не буду кидати, а то ще ненароком прибі'ю якусь жабу, а тоді дощ ітимає, – заспокоїв Оксанку Миколка, хоч насправді він задумався над її словами, і в його душі теж прокинувся жаль до них.

Жаби-потерчата в цей час уважно роздивлялися дітлахів і хвалили їх обох – Оксанку за добре серце, а Миколку за те, що послухався її і не став робити їм боляче. Вони говорили поміж собою, а дітлахам чулося лиш кумкання.

– О, Оксанко, он там біля струмка росте те татарське зілля – ходімо хутчіш нажнемо його та тікатимем від цих докучливих комарів до хутора, – сказав Миколка Оксанці, і дітлахи пішли до струмка. Оксанці було добре – на ній надіта коротенька спідничка, і її не можна було забруднити, а на Миколці були штани. Та він, не довго думаючи, якомога вище закотив холоші, щоб не забруднитися, і дітлахи обережно, дивлячись під ноги, як і наказувала Миколчина мама, пішли до кущиків татарського зілля. Оксанка тримала розкритий мішок, а Миколка обережно зжинав пучки зілля і клав їх до нього.

Доки Миколка з Оксанкою були зайняті своєю роботою, то жабенята-потерчата знову повискакували на берег, перекинулися на дітей і з цікавістю почали підходити до дітей.

Оксанка саме озирнулася і побачила двох незнайомих дівчаток і двох хлопчиків, що стояли позаду них з Миколкою і роздивлялися їх.

– Добридень, – тільки що й змогла придумати та сказати Оксанка.

Миколка озирнувся подивитися, до кого це вона вітається, і теж побачив незнайомих.

– Добридень, – чемно привіталися у відповідь потерчата. – А що ви робите?

– Цікавій Варварі носа відірвали, – не геть чемно і не привітавшись, відповів Миколка, а тоді бачачи, що незнайомі діти образилися на його слова, уже лагідніше та примирливо додав, – Та жнемо татарське зілля для клечання.

– Для чого-чого? – перепитали потерчата. Вони ж бо не знали, що таке церковні свята і як прикрашають люди свої домівки.

– Для клечання, – здивовано повторив Миколка. – Ну, прикрашати хату до Зеленої неділі. Ви що, не знаєте, що це таке?

– Ні, не знаємо – у нашому селі такого немає, – збрехала старша дівчинка.

– А з якого ж ви села і як тут опинилися? – ще дужче здивувався Миколка.

– А ми з Сухої Яблунівки, що аж за лісом, – знову збрехали потерчата. – А прийшли ми сюди купатися у вашому озері.

– Дивно – ми думали, що скрізь така звичка є! – відповів Миколка, а Оксанка додала, – Ого! І не тільки вам було оце аж сюди йти?

– А ми зарані встали та й, гуляючи, сюди прийшли, – гнули своєї потерчата, а тоді запропонували, – А ви не хочете покупатися разом з нами?

– Так не можна ж до Купала купатися! – відповів знову здивовано Миколка. – Хіба ви цього не знаєте?

– А чому не можна? – на цей раз здивувалися потерчата.

Русалка, яка в цей час підпливла ближче та заховалася серед очерету і висунула з води лише голову, слухала розмову дітлахів з потерчатами, обурено, ледь стримавшись, щоб не сказати це вголос, подумала: «Це я нечисть?! Та я кожнісінького дня купаюся! Та в мене луска під хвостом чистіша ніж у тебе чуб на голові!» Та ніхто її думок не почув.

A black and white illustration of a pond scene. In the foreground, there are tall reeds and a large, stylized lily flower. The middle ground shows a body of water with lily pads. The background features a line of trees and a cloudy sky.

Сонце вже високо піднялося над Перемельцями і заливало своїм гарячим промінням усе навколо. Воно нагріло землю, стерню отави, валки сіна, що сушилося, і людей, які працювали на полях. Усе живе почало шукати затінку і лиш коники сюрчали в траві та мало зважали на спеку.

Вода з озера виливалася річкою і крутила колесо водяного млина, у якому мірошникував Миколчин батько, дядько Самійло. Колесо мірно скрипіло і крутило велетенські жорна млина, які перемелювало пшеницю на борошно і те білою цівкою сипалося в підставлені мішки. Валка запряжених кіньми возів із мішками пшениці, що зайняли чергу до млина, ще вдосвіта, поволі рідшала, і дядько Самійло, що раз по раз виходив із млина надвір, допомагаючи людям занести до свого млина мішок пшениці чи винести мішок млива, уже поглядав на сонце – чи не час уже до обіду. Йому допомагав Оксанчин батько Василь, що наймитував у Самійлової родини. Обое вони були вже потомлені і від борошна, що осіло на їхньому одязі, чубах, вусах, лицях, були схожі на нечисту силу, тільки не чорну, а білу. Лишався ще один віз із кількома мішками пшениці і можна було йти обідати.

– Наробилися ми з тобою, Василю, сьогодні, – сказав втомлено Самійло, – Ну нічого, ще трішки – і підемо обідати та трохи відпочинемо.

– Так, відпочити я б не проти, а що голодний уже – то й чорта б з'їв, – відповів Василь.

Млиновий чорт, що тільки-но покупався в річечці, якраз під колесом млина, тепер саме засмагав ніким не видимий на бережку. Лежав він горілиць, пожевуючи знічів'я якусь бадилинку, закинувши ратицю за ратицю, та розкинувши руки в сторони і насолоджувався полуденною спекою, бо чорти, як відомо, спеку люблять, а Млиновий хоч і жив у млині, а все ж був чортом. Він був не поганим чортом і інколи навіть допомагав мірошникам тим, що наганяв більше води на колесо, щоб воно жвавіше крутилося, а головним чином, він допомагав тим, що не шкодив. Та, почувши від Оксанчиного батька такі образливі слова, що той би з'їв і його, він добряче-таки розсердився. Обуренню його не було меж, і він сварив мірошників на чому світ стояв, а коли трохи заспокоївся і гнів його спав, то Млиновий сказав: – Ну зачекайте ж! Наїстесь ви в мене і відпочинете...

Млиновий пірнув в озеро, підняв з дна давно затонулу гнилу колоду та направив її в жолоб, по якому вода з озера текла і падала на колесо млина. Колода спершу ліниво посунулася по жолобу, а тоді, набираючи швидкість доплила до краю жолоба, нахилилася і деякий час, ніби роздумуючи, поколивалася на його краю, а далі гупнула на колесо межі лопасті, що аж полетіли вусібіч тріски і, трішки прокрутившись на колесі, уперлася в дно й заклінила його. Млин, різко зупинившись, ніби аж підскочив, і затих скрип колеса, гуркотіння камінних жорен, тільки вода дзюрчала по жолубу, з плюскотом падаючи на лопаті нерухомого колеса.

Мірошники та той чоловік, чию пшеницю вони домелювали, повибігали з млина.

– Що сталося?! Чому не крутиться колесо?! – вигукував Самійло та разом з Василем заглядав на колесо під греблею.

Аж ось вони побачили причину – стару кострубату колоду, що стирчала вниз коlesa і вперлася десь аж в дно річки.

– От лихо! Оце тобі і обід, і відпочинок... – показав Самійло. – Деж вона взялася?! Плесо чисте було ж! Ніби яка нечиста сила підсунула..

Мірошники бідкалися і чухали лоби в роздумах, що ж їм робити, а Млиновий качався по березі зо сміху, тримаючись руками за своє волохате пузо.

– А що, поїли? А що, відпочили? Будете знати, як казати про мене погані слова.

Та ніхто з людей його, як і попереднього разу, не чув і не бачив.

– Ти того, Василю, сідай, мабуть, разом із дядьком на воза, бо все одно на сьогодні вже ніхто нічого не молотиме, під'їдь із ним до нас і візьми в клуні сокири, пилку і повертайся. Да, і скажи Горпині, хай насипле нам обід у горщики та пришле кимось із дітей – та тут і перехопимо, бо, дай Бог, щоб ми і до вечері справилися.

– Добре, тоді ми поїхали – я швидко, – відказав Василь і сів до дядька на віз та рушив із ним у бік хат.

– А я тим часом направляю воду на інший жолоб, щоб не падала нам на голови, – уже сам до себе сказав Самійло і пішов, сварячись до заслінок. – От чортяка якийсь підсобив!

– Не якийсь, а я, – відповів йому Млиновий, що вже пересміявся і, на відміну від людей, чудово чув їх і бачив. – А не треба було ото збиратися мене їсти!

Під розлогою тінистою шовковицею, посеред Самійлового двору, стояло накриття, а під ним диміла літня грубка з плитою. Грубка хоч була і в тіні, але жарко було біля неї неймовірно. На ній стояло кілька чавунків, у яких щось булькало і варилося, а ще на ній шкварчали дві сковороди. В одній у киплячій олії смажилися золотисті карасики, а в іншій тушкувалася засмажка з цибулі до білих круглобоких вареників, що варилися в одному з чавунків і, спливаючи, показували свої круглі білі боки. Тітка Горпина стояла біля гарячої плити червона, як словий буряк. Літня полуденна спека і гаряча плита з їжею робили перебування тут дуже жарким. Горпина час від часу витирала чистенькою ганчірочкою спітніле чоло, щоб піт не накапав у страви, і, хоч у неї було дві молоді помічниці, дочка Христя і наймичка Люба, але роботи в них було багато, бо їм треба було наготувати їжі і на багатьох наймитів, і на родину, і для себе. Діло йшло до обіду, а вареники були ще не зварені, карасі не досмажені, лиш булькав умліваючи наваристий борщ. Ось-ось мав уже повернутися з млина чоловік з наймитом Василем.

Горпина бачила, що по курному шляху їхала в бік їхнього двору якась підвода, запряжена кіньми, – то вже, може, й Самійло на обід із кимось їде.

Підвода на якусь мить стала біля їхнього перелазу, і з неї на землю скочив Василь, а підвода поїхала собі далі. Василь, якийсь заклопотаний, переступив через перелаз і йшов до неї.

– А чому ж це ти сам, а Самійло де? – запитала здивовано Горпина.

– Та дядько біля млина лишився, і я зараз візьму інструменти і повертатимусь до нього, – відповів Василь.

– А що там сталося – млин зламався?

– Та так. Думали, ще трішки – і домелемо та йтимем на обід, коли це де взялася колода і попала в колесо. Млин зупинився, і нам її тепер треба якось добути з того колеса та полагодити млин.

– Ой, лишенько! – забідкалася тітка Горпина. – А обідати ж коли ви будете?

– Та дядько Самійло казав вам, аби ви до нас прислали з обідом кого з дітей – ми там і поїмо. Добре, я вже побіг до дядька, – сказав Василь і, взявши пилку та сокири, швидко пішов у бік млина.

– То скажи Самійлові, що я зараз насиплю в глечики їжі та пришлю вам їх із Христею! – крикнула навздогін йому Горпина.

– Добре! – відповів, віддаляючись, Василь.

За якийсь час він повернувся з інструментом до млина. Дядька Самійла щось ніде не було видно.

– Дядьку Самійле, де ви?! – закричав Василь.

– Та не кричи, мов недорізане поросся, – почувся від колеса дядьків голос. – Ось де я – намагаюся витягти колоду, та марно – доведеться розпилювати на шматки, бо велика і важка.

– Ну, то що ж – будемо розпилювати, – відповів Василь, що ніколи не цурався роботи, якою б тяжкою вона не була.

– Та то ще пів біди, а ще ж доведеться лагодити колесо, бо вибило кілька лопатей, та й у самому млині, мабуть, пальці на шестернях поламало,

– забідкався Самійло. – І який чортяка нам її приніс?!

– Я тобі вже казав який! – засміявся Млиновий, що вже встиг позвати Водяника і розповісти йому про свій злий жарт з мірошниками.

Чорт і Водяник, набравши для перекусу жмені водяних тогорічних горіхів, сиділи на греблі і зібралися спостерігати, як люди ремонтуватимуть млина.

Самійло та Василь поскидали з себе сорочки, закотили штани і, стоячи в баговинні біля колеса, почали пиляти колоду. Робота не ладилася, бо та колода була з мореного дуба, що вже кілька десятиліть вимочувався на дні озера. Пилка його не пиляла, а ледь шкрябала. Уже добряче-таки упрівши, вони в тій колоді пропиляли ледь помітний надріз.

Прийшла дядькова Самійлова дочка Христя і принесла макітерку вареників, маленьке горнятко сметани, кілька смажених карасиків, хліба та невеличку пляшечку горілки.

– Тату, а де ви?! – заукала вона.

– Ось ми! – відповів батько.

– Я вам обідати принесла, – сказала Христя, підійшовши ближче до колеса, де були Самійло і Василь.

– Це добре, – відповів батько. – Кидай, Василю, кбісовій матері, пилку і пішли підобідаємо, хряпнемо по чарочці, а там, може, й розвидниться в голові, що з цим робити.

– Ну, обідати, так обідати, – відповів Василь, і вони, помивши у воді руки та трішки сполоснувши один з одного баговиння, вийшли на греблю.

Забравши в Христі торбинку з їжею, чоловіки пішли в тінь під вербу.

– Ти, доню, йди собі додому, ми тоді ввечері посуд принесемо, і скажи мамі, щоб скоро не чекала.

Христя, щось собі наспівуючи веселе під носа, підтюпцем подалася в бік Хутора, а Самійло, якусь хвилю подивившись услід дочці, розкрив торбину і дістав із неї макітру з варениками, горнятко зі сметаною та пляшечку з горілкою. Наливши Василю та собі, чоловіки цокнулися чарками, випили горілку і, крекнувши, почали закушувати варениками, умочаючи їх у густу сметану. Млиновий з Водяником переглянулися між собою, подивилися на свої жмені з водяними горіхами і закинули ті горіхи в озеро, щоб і очі не бачили їх.

– Ні, ну оце не падлюки вони після цього?! – вилаявся Чорт, звертаючися до Водяника. – Ми зібралися дивитися, як вони млин лагодять, а вони вареники жеруть і дудлять горілку.

– Та горілка – то таке – хай її дурні люди п'ють, а от вареничків я б оце скуштував, – замріяно відповів Водяник.

– Смачні ж ті гаспидські вареники! – проказав Млиновий, щось згадуючи. – Колись вони ними вечеряли в млині і кілька не доїли – лишили і пішли додому. Ото я вже був пополасував – смачнішого в житті не їв!

Від цих Чортових слів у Водяника в животі аж забурчало, ніби там якийсь бугай хропів.

– Що це в тебе так бурчить, чи ти не жаб наївся?! – з подивом запитав його Млиновий.

– Та ну тебе з твоїми дурнуватими жартами! – геть сумно відповів Водяник. – Я вареників хочу!

Млиновому і Водяника стало шкода, і сам хотів би ще тих білобоких вареників скуштувати.

– Що ж його такого придумати? – почав міркувати Чорт. – Самі вони їх нам не віддадуть просто так і не видуриш їх у них, бо це не діти... Чув, може, ми їм допоможемо з тою колодою, а вони поділяться з нами тими варениками?

– А спробуймо, що нам втрачати, – погодився Водяник.

Вони з Чортом встали і пішли по дорозі від Перемельців, що йшла по греблі, аж за очерет. Там вони перекинулися на людей і зробилися видимим та почали наближатися назад до млина, про щось розмовляючи, ніби звичайні собі подорожні.

*

Самійло з Василем тільки збиралися нашпигнути по третьому варенику, коли це з-за очерету, до їхніх вух долинули голоси якихось чоловіків. Незабаром і їхні очі побачили власників тих голосів – двох дорослих міцних незнайомих чоловіків, що йшли по дорозі до хутора. Незнайомці теж побачили мірошників, що полуднували під вербою. Вони зупинилися, зняли на знак пошани зі своїх голів плетені солом'яні брилі і привіталися.

– Доброго дня, добрі люди.

– Доброго дня і вам, – відповіли Самійло з Василем, – Куди йдете, що шукаєте?

– Ми прочани, ходимо по світі – шукаємо добра, а йдемо на Трійцю до монастиря, що між Перемельцями і Яблунівкою. Багато чули про нього – хочемо там причаститися та помолитися в ньому, – відповів за старшого сивобородий, що насправді був Водяником.

Самійлові стало незручно якось їсти самим, коли на них дивляться інші люди, і він запропонував:

– То, може, ви приєднаєтеся до нас і підобідаєте?

Млиновий з Водяником перезирнулися і зраділи, що навіть не потрібно було випрошувати ту їжу.

– О, дякуємо вам, та якось трохи не зручно ніби – а чи вистачить у вас їжі ще й на нас?

– Та чого там не вистачить – дружина тут поклала достатньо, – відповів Самійло. – Сідайте-но – не соромтеся.

– Вас як звати? – запитав він.

– Мене Петром, – відповів Водяник і вказавши на Млинового, – А він Антипій.

– Ну, а я Самійло, а це мій помічник Василь, – у свою чергу відповів мірошник, – От і познайомилися.

Петро та Антипій теж сіли на траву під вербою і, поволі розмовляючи за обідом з мірошниками, «дізналися», що ті лагодять млин.

Таких смачних вареників вони в житті не їли, а золотисті та хрумкі смажені карасики геть зробили їх ситими, і вони вирішили віддячати за смачний обід та запропонували свою допомогу. Чотири пари рук – це не дві, тим більше що дві пари рук були набагато сильніші за людські. Учотирьох вони повернули колесо млина назад і виїняли з нього ту злощасну колоду. Допомогли полагодити лопаті колеса, змінивши поломані на нові.

За роботою вони розмовляли поміж собою і з'ясували, за яких обставин та колода попала в колесо. Антипій підняв палець до гори і повчально сказав.

– Ото ж буде вам наука, що не можна помина-
ти нечисту силу – краще вже промовчати.

Василь оправдовувався.

– Та хіба ж я навмисно – всі так кажуть, і я ска-
зав, – відповів він, соромлячись такого побожного
чоловіка.

– А ти, Василю, не бери дурного прикладу зо
всіх, а бери тільки розумне.

За роботою та розмовами і надвечір'я настало.

Вдячності Самійла не було меж, і він запропо-
нував подорожнім переспати ніч у його обійсті, на
що ті відповіли:

– Красно дякуємо за запросини, але ми поспі-
шаємо і спати у вас не будемо, а якщо зберете нам
в дорогу вузлик якихось харчів, то будемо дуже
вдячні.

– Ну, вам видніше, – відповів Самійло, – ході-
мо до моєї хати, і я скажу дружині, щоб вона вам
зібрала в дорогу харчів.

Утомлені чоловіки підійшли до Самійлової
криниці, умилися там. Самійло попросив Гор-
пину зібрати чоловікам в дорогу харчів і та наз-
бирала їм величезну торбину. Було там всього:
і вареників, і добреників, і карасиків, і пирогів,
а в паровані горнята Горпина насипала греча-
ної каші та борщу, тільки попрохала на зворот-
ньому шляху, горнята занести назад. Для жінок
в усі часи повернення посуду додому – то святе.

Хутір лишився позад Петра й Антипа, і вони дійшли до лісової стежки, що вела на Яблунівку. Пройшовши по ній недовго, якраз на стільки, щоб їх не було видно від хутірських хат, Петро з Антипом знову перекинулися у свою справжню подобу – Водяника та Млинового – і стали невидимими для людського ока.

– Ну що, друже, наївся нарешті людських страв? – запитав Млиновий у Водяника.

– Ой, таки й наївся! – задоволено відпові той.
– Здавалося б, усе життя їм тих карасиків, але сирих, а смажені вони та з цибулькою таки набагато смачніші!

– А вареники? А вареники як тобі смакували?! – допитувався Млиновий.

– Ну, а вареники – то взагалі божественна їжа! Дякую, що ти придумав, як мене ними нагодувати! – відповів Водяник і вклонився Млиновому та трішки сумно додав: – Тільки це ж я тепер ті вареники все життя згадуватиму!

– Та почекай ти журитися, – підбадьорив його Млиновий. – Нам же ще ось з собою дали купу різних страв. Трішки втомилися, але тепер ще можемо й повечеряти. Гайда-но десь знайдемо затишну місцинку.

Що вони й зробили. Навколо шумів вітерець у верхів'ї лісу та співали птахи, а Млиновий з Водяником сиділи на осонні під крилатим дубом і насолоджувалися їжею з торбини, яку зібрала їм Горпина.

За оповідками про пригоди інших ми
десь трішки загубили Миколку та Ок-
санку. Що ж вони робили весь цей час?

Повернімося до них.

Миколка й Оксанка роззнайомилися з діт-
лаками, хоч ті, як і в решті розповідей, про себе
збрехали і назвали їм вигадані імена. Бо насправ-
ді потерчата не мають імен – вони ж бо померли
нехрещеними, а імена тоді давалися тільки при
хрещенні.

Потерчата допомогли Миколці й Оксанці
нажати повен мішок татарського зілля і знову за-
прошували дітей купатися разом з ними. Та
Миколка з Оксанкою все ж не погодилися купати-
ся, а сказали потерчатам зачекати на березі, доки
ті купатимуться.

Потерчатам нічого було вдіяти, і вони пого-
дилися. Доки вони купалися, то Миколка з Оксан-
кою стерегли їхній одяг і розмовляли.

– Якись дивні вони, – сказала Оксанка.

– Чому? – здивувався Миколка.

– Та біля Яблунівки ж повно своїх ставків, а
вони прийшли купатися аж сюди, і якийсь ніби
сум у їхніх очах є.

– Ага, – погодився Миколка. – І якись вони
бліді, худі і виснажені, та й одяг їхній – суцільне
лахміття.

– Може, тяжко працюють і мало їдять, бо в
них бідні батьки? – висунула здогад Оксанка.

– Може, – погодився Миколка. – Усього може бути.

– А давай-но, як вони накупаються і вийдуть на берег, розпитаємо їх? – запропонувала Оксанка.

– Та ніби й не зручно якось, – роздумував Миколка.

– Ну, побачимо. – відказала Оксанка.

Потерчата накупалися і вийшли на берег. Миколка з Оксанкою запросили їх пограти в ігри, і компанія дітлахів якийсь час гралася та розважалася. Вони грали і в піжмурки, і в доганялки, і у квача, і в козака-розбійника, розказували смішні історії та розгадували загадки. Потім Миколка згадав, що мама наказувала не баритися, і в той час, коли колода влетіла в млин, діти розпрощалися, і Миколка та Оксанка взяли мішок із татарським зіллям та пішли додому до хутора, а потерчата стояли гуртком і махали їм вслід на прощання руками.

– До побачення!

– До побачення! – відповіли їм діти.

Поверталися вони по тій самій стежці, що нею йшли до струмка.

– Бач, таки я правду казала, – промовила Оксанка. – З бідних родин вони.

– Жаль їх, – відповів Миколка і став як укопаний та здивовано дивився поперед себе.

– Ти чого? – здивувалася Оксанка.

– Ти он ту зламану стару сосну бачиш? – запитав Миколка її.

– Та не сліпа ж – бачу, – підтвердила Оксанка. – А що в ній дивного? Сосна як сосна...

– Та не було ж її тут ніколи! – вигукнув Миколка.

– Та таке скажеш... А де ж вона тоді тут взялася? – скептично перепитала дівчинка.

– Не знаю, але не було, – ствердив Миколка. – Я ж тут з хлопцями щодня граюся в ігри.

– Колю, не вигадуй, значить, то ти неуважний був, – сказала Оксанка.

– Сама ти така, – трішки образився хлопчик і підійшов ближче до старої зламаної сосни.

Миколка обійшов навколо неї і уважно роздивлявся. Потім трішки підскочив і захопився за стару тоненьку гілку без кори, повис на ній, посмикався і врешті відламав.

У тому, що гілка тріснула, не було нічого дивного, а от в тому, що сосна затрусилася, зарипіла і ніби аж зойкнула, було дивне, і це таки добряче налякало дітлахів. Миколка підхопив на плечі мішок з зіллям, у іншій він тримав відламану гілку, а Оксанка схопила серпа – і вони чкурнули з лісу до села.

Пройшов якийсь час і в лісі почало сутеніти. Стара зламана сосна почала знову тремтіти та рипіти. Заворушилися її гілки, заворушилася вона вся і раптом перекинулася на Лісовика, що був схожий на дерево і мав довгу зелену бороду з моху. Його великі очі-дупла, кілька разів кліпнули, а інше душло стало ротом, і він заховав.

– От дурні діти – зламали мені пальця! Ох, як боляче! Ну, начувайтесь!

Коли Миколка та Оксанка вибігли з лісу, то страх їхній пройшов, вони заспокоїлися і пішли в бік хутора потихеньку. Та й тяжко було семирічному Миколці бігти з мішком зілля, хай той мішок був і невеликий, але сира трава завжди тяжка.

– Що це таке було? – все ще захекано запитала його Оксанка. – Я так перелякалася.

– А я не перелякався – просто за тобою побіг, – хоробрився і брехав Миколка, бо йому вже стало соромно перед Оксанкою за свій страх.

– Ох ти ж і брехун! – засміялася дівчинка.

– Чому це? – ображено перепитав в Оксанки хлопчик.

– Бо як це ти побіг за мною, якщо ти з тим мішком біг попереду мене?

– Просто я тебе обігнав, – все ще не хотів признаватися про свій страх Миколка. – Ну якщо я і злякався, то геть трішечки. А чого воно ото затріщало і закричало? – врешті він знайшов чим виправдати свій страх.

– Я не знаю, що то було, – може, то нам просто здалося, – відповіла йому Оксана.

– Може, й здалося, – промовив Миколка і показав Оксанці: – Зате яка в мене тепер палиця є!

– І навіщо вона тобі?

– Можна з неї шаблю, як у козаків, зробити, можна ціпка для діда, а можна кинути мамі до плити, щоб вона її спалила, – видумував Миколка.

Діти спокійно, без пригод, дійшли нарешті до Миколчиного двору і, перестрибнувши через перелаз, зайшли у двір.

– Колю, де це ви так довго були? – докірливо запитала його мама. – Я ж просила не баритися?

– Та ми трішки погуляли з дітьми, – відповів син.

– З якими це? – перепитала Горпина.

– Та там, біля того місця, де струмок впадає в озеро, ми зустріли якихось дітей, що прийшли до нашого озера купатися аж із самісінької Яблу-нівки, – розповів правду Миколка.

– Близький світ! І не бояться ж батьки відпускати дітей самих у таку далечінь! – звернулася Горпина вже до наймички Люби.

– А що ж воно за діти і скільки їх було? – запитала Люба в дітей.

– Та якісь такі, як і мидесь, а було їх четверо – дві дівчинки і два хлопчики, – відповіла Оксанка. – Старшу дівчинку звати Марійкою, меншого хлопчика Сергієм, а двох менших – Тарасом і Ки-линою.

– І як то воно в людей, що не бояться відпускати таких малих у ліс та ще й купатися до Купала, – говорила до наймички тітка Горпина, – Я б своїх зроду не відпустила!

– Та всяке в людей буває, – відповіла Люба. – Може, батьки безпутні, а може,десь на роботі й не знають, куди ті діти й пішли

– Може, й таке, – промовила Горпина і звернулася вже до дітей: – Добре, дітки, йдіть мити руки та сідайте обідати.

– Тавони жунашчисті – миїх тристаразу струмку мили, – не хотів митися, як і всі хлопчики, Миколка.

– Та які там чисті?! Аж подивися на них – усі чорно-зелені від тої палюги, що ти ото тримаєш! – трішки скипіла мама.

Миколка подивився на свої руки – і вони справді були таки брудні. Він пішов до корита біля криниці, в якому Оксанка вже мила свої руки.

Після прогулянки до струмка і роботи в дітей нагулявся апетит, і вони з апетитом їли гарячий борщик уприкуску з варениками.

– Ну, наїдайтеся, а тоді Колю, підеш та нарвеш суніць на узліссі.

– А чого я?! – обурився він. – А чого не Христа?

– Бо Христа і так мені цілий день допомагає! – відповіла тітка Горпина. – І це ось не гуляє, а понесла батькові та дядькові Василеві до млина їсти, бо млин поламався і вони його ремонтують. А ти ж хочеш, щоб я наварила вареників з сунцею на вечерю?

– Добре, нарву, – буркнув Миколка і вже веселіше запитав. – А свіжий мед у нас є?

– Та є, – засміялася мама, – Батько ж позавчора скачав. Ти ж ото з Оксанкою вощину з нього смоктали.

– Оксанко, приходи до нас і вечеряти варениками з сунцею, – запропонувала тітка Горпина.

– Добре, прийду, – радісно відповіла дівчинка. – Я люблю вареники з сунцею і з порічками.

– От розумниця дівчинка! – обняла її тітка Горпина і поцілувала в коси.

Діти пообідали і Оксанка побігла до своєї кози, що паслася на лузі і вже голосно мекала, сповіщаючи що її вим'я повне молока і їй час доїтися.

Миколка ж узяв в одну руку велику череп'яну миску, а в іншу руку принесену з лісу суху палюгу та пішов до узлісся.

– А палиця ж тобі нашо? – засміялася мама. – Ти ж не по гриби йдеш.

– А я буду розгортати нею кущі суниць – може, там гадюка під ними лежить, – придумав на ходу, що відповісти син.

– Ох ці ж хлопці, – сміючись, сказала вона до Люби. – Щось та придумують.

*

Доки Миколка збирав суниці, то Горпина з Любою та Христею, що вже повернулася від млина, сіли та самі пообідали, а потім перемили посуд після багатьох людей. Полуденна спека спала, і можна було йти працювати в поле та на городи. Наймити розійшлися хто пасти господарських корів, хто складати в копиці сіно, а тітка Горпина з помічницями пішли підгортати картоплю.

Миколка назбирав уже майже повну миску суниць. Він би, може, й швидше її назбирав, але ж кидав кілька суниць у відро, а одну до рота. Ох і смачна ж та солодка суниця була, і він насолоджувався нею, як могла насолоджуватися семирічна дитина. Оксанка, хоч теж була такою ж дитиною, як і він, та змушена працювати більше, бо її батьки не були такими заможними, як Миколчині і працювали на останніх. Оксанка збігала з дійничкою на луки і прямо там подоїла їхню козу, повернулася до хати і процідила молоко в глечик, а потім дала їсти квочці з курчатами, нагодувала поросят. Їй ще лишалося сходити до озера і наловити ряски для каченят.

Оксанка взяла корзинку та невеличкі грабельки і пішла до озера, що було край їхнього городу. Там край берега, у прогалинах поміж очеретами на поверхні були цілі зарослі тої ряски. Оксанка підгортала грабельками ряску до себе, а тоді руками накидала її до корзинки. Іноді серед ряски траплялася якась живність: чи то мальки карасиків, чи пуголовки і жабенята. Дівчинка завжди повертала їх до озера, бо жаліла тих істот. От і цього разу трапилося кілька мальків та одне маленьке зелене жабеня. Оксанка обережно звільнила їх з пут ряски і вкинула назад в озеро.

Мальки, затріпотівши, попливли собі мовчки, а жабенятко впало у воду і знову вигулькнуло на поверхні.

– Кум, – тихенько сказало воно, ніби подякувавши.

– Будь ласка, – відповіла Оксанка.

– Кум-кум, – знову прокумкало жабеня.

– Пливи вже, дурнесеньке, та не попадайся більше ні лелекам – ні до корзинки, бо дурні хлопчаки тебе б не пожаліли.

Жабенятко, ніби зрозумівши Оксанку, пірнуло у воду і десь попливло, а Оксанка, забувши про нього, понесла корзинку з ряскою до двору і нагодувала каченяток.

До вечора роботи в Оксанки не передбачалося, і вона побігла на узлісся до Миколки.

Миколка все ще збирав ягоди.

– Ти ще й досі рвеш суниці? – здивовано запитала Оксанка.

– Та а що ж, як вони такі дрібні, – відповів, пережовуючи ягоди, Миколка.

– Ага, суниці малі, а рот у когось великий, – засміялася Оксанка з Миколки і запропонувала: – Давай-но я допоможу тобі дорвати відро.

– Допоможи, – погодився він і виправдовувався: – Та не їв я суниці.

– Ага, не їв! – засміялася знову Оксанка. – Ти б в люстерко побачив свій рот і щоки!

– А що з ними не так? – почав витирати лице рукавом Миколка.

– Губи червоні, а щоки брудні, як в поросяти, – відповіла Оксанка. – Та не три – даремно, тільки сорочку вимажеш, прийдемо, то тоді краще вмиєшся.

– То й ти їж, – запропонував Миколка. – Тут її вдосталь.

– Дякую, – відповіла Оксанка і приєдналася до Миколчиної роботи, збирати і їсти суниці.

Діти вдвох швидко дозбирали миску суниць і понесли її до двору.

– Мамо, – гукнув Миколка в бік жінок, що сапали город. – Ми вже нарвали суниць, можна тепер піти погуляти?

– Та йдіть, тільки ж під вечір повернися і забори корів із череди! – дозволила Горпина. – Накрийте ж суниці полотнинкою, щоб мухи не лазили по ній.

– Добре! – відповів Миколка.

Діти зробили так, як наказувала Миколчина мама, і побігли на луки гратися до інших хутірських дітей.

Сонце поволі котилося до пагорбів, що оточували Перемельці і були вкриті лісами. З пасовищ поверталася череда корів, які, ввійшовши до хутора, почали голосно мукати, сповіщаючи хазяїв про свій прихід, що вони принесли їм зі степу молоко і їх треба вже доїти. Над чередою вилися хмари мошок та гедзів, яких ловили ластівки, що сновигали над чередою, мов чорнокрилі блискавки і, наловивши здобичі, летіли до своїх гнізд у хлівах, щоб нагодувати ластів'ят, які при появі батьків висували з гнізд свої жовтороті голівки і голосно цвірінькали. Діти заганняли з випасів кіз та гусенят, а втомлені дорослі поверталися до господ із полів та городів. Родини поралися по господарствах, а тоді збиралися за столами, біля хатів, обмінювалися новинами та вечеряли під спів соловейків, деркачів і зозуль, що розпочинали свій нічний концерт.

Зібралася за столом і Миколчина родина. Катерина їла похапцем, бо в неї було ще багато роботи – треба було причепуритися, заплести в чорні коси кісники і бігти на вечорниці.

– Катько, та не ковтай ти ото, наче гуска, бо ще вдавишся, – пожартував батько.

– Самійле, не чіпляйся ти до дитини, – сказала йому Горпина, – Хай собі їсть, як їсть.

– А я знаю, куди Катька поспішає і до кого, – заявив єхидно Миколка. – Хочете, і вам скажу?

Не встиг він договорити, як миттєво отримав з обох боків по лящу – один від Катерини, а інший від Христини. Від образи йому аж сльози навернулися на очі.

– Ма, а чого вони б'ються?! Що я такого сказав?
– ледь не заревів він.

– То, Колю, вони тебе повчають, що не можна видавати чужих секретів, – відповіла Горпина. – Прийде час – ми самі все визнаємо. Правда ж, Катю?

– Звичайно, мамо, – відповіла дочка. – Не виходитиму ж я за когось без вашого відома та благословення. І звернулася до Миколки.

– А ти не ображайся, я ж не розказую всім, що ти скрізь з Оксанкою ходиш.

– Ой, та треба вона мені! – почервонів і почав виправдовуватися Миколка. – Одно повчає, що те не роби, а того не чіпай, по жабах грудкою не кинь.

Дорослі з останнього Миколчиного аргументу засміялися.

– Бо й правду каже, – промовив батько. – Навіщо ображати жаб?

– Бо вони дурні, банькаті, потворні і тільки й знають, що квакати! – перерахував причини Миколка.

– Ну ти ж не знаєш, чи вони дурні, – ти ж з ними не говорив, – засміявся Самійло. – Те, що банькаті, то теж не причина – хлопці ж люблять дівчат з великими очима – так і жаби люблять жабих за великі очі. Ну, а згадай, як приємно слухати їх кумкання, що сповіщає весну? А ще вони дуже корисні.

– Корисні? Чим? – здивувався Миколка.

– Їдять комарів та мошок, – відповів батько.

– А я не знав, думав, що вони ряску їдять.

– От тепер знатимеш, так що слухай Оксанку – вона дуже добра і мудра дівчинка.

Від останніх слів Миколка почервонів.

Доки батько говорив з Миколкою, то Катя вже втекла від столу і побігла чепуритися, а менша Христинка пригорнулася до мами, бо після спекотного дня від озера та лісу тягло неприємним холодком.

– Про що, Горпино, задумалася? – запитав Самійло дружину.

– Та про що – думаю чим вас годувати завтра і що приготувати на Трійцю? – відповіла та.

– Ма! – вигукнув Миколка. – А спечеш книшів із грибами і курятиною?

– Спечу, як ти так хочеш, – відповіла Горпина і звернулася до чоловіка та дочки: – Ну, а ви що б їли?

– А мені спечи налисників із сиром і сунцями? – замріяно сказала Христинка. – Вони такі смачні, та ще з медом.

– А мені все смачне, але, якщо запитуєш, то я б ото оладків із зеленню та сметанкою попоїв би, – відповів Самійло.

– Краще б ото не питала, – засміялася Горпина. – Скільки всього поназагадували... Добре, приготую.

Родина повечеряла і Горпина з донькою почали прибирати зі столу, Миколка побіг на вулицю до сусідських хлопчаків, а Самійло встав з-за столу і пішов до криниці. Там він сів на лавочку поряд неї, дістав люльку, кисет з тютюном і запалив. Попихкуючи димом, ніби кузня з міхами, він сидів слухав солов'я і насолоджувався вечором.

Самійло насолоджувався затишним та теплим літнім вечором, що опускався на хутір. Уся робота на сьогодні перероблена вже, і після смачної та ситної вечері вже можна відпочивати. Поволі стихав людський гамір, лише на вигоні заспівали дівчата, серед яких була десь і його дочка. Як біжить час! Ніби він сам був таким же малим та безтурботним хлопчаком, як найменший Миколка, ніби нещодавно він теж бігав на вечорниці і там закохався у свою Горпину, а вже вони виростили і одружили старшого сина, і тепер вони вже дід та баба. Ось ще й ці діточки повиростають та поодружуються, а там вже й старість, а в голові все ж ще як в дитинстві – грався б та пустував, от тільки якби він таке робив зараз, то люди сказали б, що він несповна розуму. Та й ніколи пустувати – хазяйства стільки, що треба біля нього працювати та працювати: млин, воли, корови, ягнята, свині, кури. Усіх треба нагодувати, усім харчів на зиму запасти, а щоб їх запасти – знову працювати. Зараз сіна косяться, пізніше поля жнивувати, потім дрова на зиму заготовляти, і так і літо пролетить. І летять ті літа, що тільки в очах мерехтять. Добре, що хоч має за що наймати робітників, і таки набагато ж легше давати всьому раду.

– Що Самійле засумував, що аж люлька погасла? – почувся від сусідського тину голос Василя.

– Та не те щоб сумую, а сиджу про життя думаю та слухаю соловейка, – відповів Самійло.
– Йди-но до мене – поділюся з тобою тютюнцем.

– О, це діло, бо в мене закінчився – треба лізти на горище по листя, та нам’яти, а воно щось так біля млина ми з тобою наробилися, що й сил ніби нема.

Василь переступив через перелаз, підійшов до Самійла і вони сіли поряд та запалили люльки.

– Гарно! – сказав Самійло, продовжуючи слухати солов’їв, дівчат та жаб, що вирішили теж приєднатися до вечірнього концерту.

– Еге ж, – погодився Василь. – Ніби в раю.

Чоловіки мовчки сиділи поряд, пихкали люльками і слухали ці співи. Горпина з Христинкою вже помили посуд, подоїли корів і теж вже були вільні. Христинка пішла в хату, а Горпина підійшла до чоловіків.

– Сидите? – запитала вона.

– Сидимо, – відповів чоловік. – Сідай-но і ти поряд.

– Та я б і сіла коло вас, то ви ж димите своїми люльками, що й дихати нічим, – відмовилася Горпина.

– Е-е, що ти там розумієш? – засміявся Самійло. – Як там козаки співали: «Проміняв жінку на тютюн та люльку...» А ми ж з Василем чим не козаки?

– Ну, один з вас доволі-таки вже підтоптаний козак, – сміючись натякнула жінка.

– Не підтоптаний, а заматірнів, – віджартувався Самійло. – Зараз он піду на вечорниці – то всі дівчата мої будуть.

– Дивися, щоб ті дівчата та не повиривали залишки чубу! – засміялася Горпина.

Уже добре-таки зсутеніло, з хати вийшла Христинка й підійшла до них.

– Ти ще не спиш, доню? – запитала її мама.

– Та ні, ще ж рано, – чогось такого добренького захотілося...

– А що ж тобі такого добренького придумати? – задумалися Горпина. – Може, сиру зі сметанкою, сунічками і медком?

– О, так, якщо можна! – обняла маму Христинка.

– Та що той сир ото? – сказав Самійло. – Ти дай дитині кусень сала з хлібом та часником, то тоді й наїсться, та горілки стаканюру!

– Та ну тебе, Самійле, – сказала Горпина. – Щось як придумаєш ото!

– Не придумаю, а сало – то життя, – засміявся чоловік. – Ох і жінки – вже й пожартувати не можна.

Горпина з Христинкою пішли до плити, де поряд на столі віддавлювався під гнітом сир. За якусь мить від плити почувся переляканий крик.

– Що там вже таке сталося?! – стривожено запитав Самійло.

– Я не знаю, – відповіла Горпина. – Щось там ворухиться серед дров біля плити – чи не якась гадюка. А йди-но присвіти.

Самійло, а за ним і Василь зацікавлено підійшли до плити. Христинка винесла з хати свічку і Самійло підпалив її від головешки, що ще тліла у грубці. Коли він присвітив на купку дров, що лежала поряд, то всі застигли спереляку – серед полінець лежала сучкувата гілка, яка згиналась у кількох місцях і розгиналася, ніби це був чийсь величезний палець.

Усі з жахом дивилися на ту палицю, що ворухилася, ніби жива.

– Що це таке? – запитав спантеличено Самійло.
– І де воно взялося у нашому дворі?!

– Та схоже на ту палицю, що Коля сьогодні приволік з лісу, – відповіла Горпина.

– А де ж він її там взяв? – допитувався чоловік. – І де він зараз?

– Та десь на шляху грається з дітьми, – відповіла жінка. – Гукнути?

– Гукай! – підтвердив Самійло.

Тільки він це сказав, як з боку лісу почулося страшне, гучне гарчання, от ніби одночасно ревів якийсь величезний звір і розривалося вподовж дерева. Все живе від цього гарчання припинило – не стало чути ні кумкання жаб, ні співу соловейка, ні пісень дівчат.

– Мамо, що це?! – Христинка злякано притулилася до Горпини.

– А я знаю? – не менш злякано відповіла та. – Може, якийсь лось реве чи впало старе дерево. У цей час з вулиці до двору, прямо перелетівши через перелаз, забіг переляканий Миколка.

– Ви чули?! Ви чули?! Що це таке було?! – перелякано запитав він у дорослих.

– Та ми самі не знаємо, – відпові батько. – Може, який звір поранився. Ти краще скажи, де ти взяв оцю гадость? – запитав Самійло у сина, вказуючи на палицю, що ще жвавіше ворухилася.

– Ну, чого мовчиш? – допитувався батько.

– Я, я її відламав від старої зломаної сосни, що росте над стежкою до струмка і йде на Яблунівку, – забелькотів Миколка.

– Якої сосни? – здивувався Самійло. – Ніколи там сосни не росли.

– От і я те казав Оксанці, а вона не вірить! – затараторив Миколка.

– А що ви, люди, тут лементуєте? – донісся від перелазу голос діда Федора, який самотньо жив у маленькій хатинці по сусідству з іншого боку обійстя Самійлової родини, ближче до лісу.

Діда всі вважали за чудного. Де і коли він взявся на хуторі – ніхто з молодших людей і не знав, усі вони пам'ятали його таким же дідом – старим та сивовусим. Подейкували, що він прибився на цей хутір давно-давно, коли розганяли Січ. Але хіба варто вірити людям, Січі не було вже понад сто років, а дідові Федору було щонайбільше дев'яносто. Хоч був він старим, але жвавим та енергійним, Був він високий та худий, мов жердина. Чорні його очі аж палали на зморшкуватому, смуглому ніби в цигана лиці. Тримав собі невеличку пасіку, кізку, та кілька курок. Жив він відлюдькувато і спілкувався мало, ото хіба що почують його на великі свята біля церкви. А так тільки бачили його біля пасіки та на городику, а чули тільки сусіди вітаючись із ним зранку.

– Діду Федю, то ви там? – запитав у сутінки Самійло.

– Та я, а хто ж? – відповів дід.

– А йдіть-но сюди. Може, ви знаєте і скажете нам, що це таке, – запросив його до двору Самійло.

– А що там таке? – перепитав дід, перелазячи через перелаз та уважно дивлячись собі під ноги, підійшов до гурту.

– Та я не знаю, що воно таке – такого ще не бачив, – відповів Самійло і присвітив свічкою на купку полінець з рухомою палицею.

Дід Федір уважно подивився і сказав: – От тепер ясно....

– Що? Що вам ясно?! – наперебій запитали його дорослі.

– Ясно, чого в лісі кричав Хазяїн, – відповів дід.

– Хто-хто? – перепитав здивований Самійло.

– Дід Пихто! – подратувався дід Федь. – Не глухий же, почув, як я сказав хто? Я сказав Хазяїн.

– Діду, не лякайте дітей своїми страшними казками! – пригорнула дітей, мов квочка своїх курчат, Горпина.

– А я і не лякаю, – відповів їй дід і оглянув присутніх своїми чорними очима, що ніби аж світилися, віддзеркалюючи полум'я свічки. – Хто це приніс до господи?

– Та хто ж, – відпові Самійло і кивнув головою в бік сина, – Миколка.

Дід уважно подивився на Миколку, що злякано припиніть під рукою матері.

– Сам приніс, чи ще хтось з тобою був? – запитав дід.

– Оксанка ще зі мною була, – відповів винувато Миколка.

– Погано, але могло бути й гірше, – сказав дід і звернувся до дорослих. – Не пускайте поки що дітей до лісу, якщо не хочете їх втратити, а ви, шибеники, не здумайте не слухатися батьків! – наказав він Миколці.

Дід Федь нахилився до купки полінець і без страху взяв палицю, що згиналася і пішов з двору.

Дід Федь, а за ним Самійло та Василь, підійшли до перелазу, та дід зупинився і замислився.

– Так, зачекайте. – сказав він, щось надумавши.
– У тебе, Самійле, є олія така, щоб не жаль – можна прогірклу.

– Та є і така, є і стара.

– Тоді повернися і візьми її, та ще ганчірки на смолоскипи і якісь палиці, та візьміть сокири. І підходьте до моєї хати, я вас там чекатиму. І заженіть сім'ї в хати.

Самійло та Василь повернулись до двору і взяли все, що наказав дід, і пішли до дідової хати. Дід Федір стояв і чекав їх. У руках він тримав ту палицю та ще якусь торбинку.

– Ну що, все взяли? – запитав він у чоловіків.

– Усе, – відповів Самійло.

– То ходімо.

– Куди? – запитали чолоки.

– Як куди? – перепитав дід здивовано. – До лісу звичайно. Будемо шукати Хазяїна, задобрювати його і миритися, а якщо не вийде – то битися. Щоб не сталося – не бійтеся, а якщо станеться щось погане – то бийтеся, але не тікайте, бо тоді добра не буде нікому.

Дід сказав настанову і пішов у бік лісу, що чорнів неподалік, а позад нього пішли і Самійло та Василь. Дійшовши до узлісся, дід наказав обмотати палиці ганчір'ям, полити їх олією і підпалити смолоскипи.

– Поки що це для того лиш, щоб нам при-світити, але якщо нічого не вийде то підпалюйте Хазяїна і бийте його сокирами. Він хоч і живий,

але він же й дерево і не розраховуйте на його неповороткість – він швидший за вітер. Зрозуміли?

– Зрозуміли, – відповів Самійло, – Але все ж щось страшно.

– От і добре, що страшно, – обережніші будете, – сказав дід Федір. – Ну, а поки що світить і пішли до лісу. Не робіть нічого, якщо я не скажу.

Не пройшли вони і кількадесят метрів по лісі, як попереду заворушилося щось важке та велике, а потім і почувся голос, ніби рипіло дерево на вітрі.

– На ловця і звірі біжать! От і добре – не доведеться мені за вами ганятися. Готуйтеся до своєї смерті!

Чоловіки зупинилися, і дід Федір вийшовши наперед.

– Ми готові, а от чи готовий до того ж? – запитав він. – Може, краще помиримся – ми принесли назад вкрадене в тебе, а ще ось торбину з подарунками.

– Ви, нікчемні люди, та як ви смієте мені погрожувати?! І чим ви хочете залагодити провину своїх дітей?!

– Ми просимо вибачення за провину наших малих та нерозумних дітей, і в жодному разі не погрожуємо, але й гинути, як дурні телята, не будемо – є в нас і вогонь, є в нас і сокири, є в нас і подарунки, – подумай над моїми словами.

– Не телята? Зараз ми побачимо! – продовжував погрожувати наближаючись Лісовик.

– Хлопці, віткніть смолоскипи в землю і сідаймо на траву спинами до спини, та тримаймо один-одного міцно за руки. Нічого не робіть і не тікайте.

Чоловіки зробили, що казав дід, і сіли на землю. Лісовик налетів як буревій – ліс навколо зашумів і затріщав, здійнявся сильний вітер, що валив дерева. Листя й гілки кружляли навколо в страшному вихорі, та найгірше був страх, що проймав до кісток і від якого шкіра вкрилася мурашками, хотілося тікати світ за очі. Та чоловіки пам'ятали настанову діда, відчували тепло рук один одного і міцно трималися. Коли здавалося, що сил вже немає і вони були ладні кинути все і тікати від цього страху, вітер почав стихати, листя і гілки вляглися на землю і чоловіки побачили, що насправді всі дерева цілі-цілісінькі, бо Хазяїн не зашкодив би лісу, а от оману наслати міг.

– Ну добре, бачу що ви не боягузи і, може, й поладимо, – сказав Лісовик.

– Дякую тобі, пане Хазяїне! – сказав дід Федір.
– Ще раз прийми наші вибачення.

– Палець поверніть краще, – засміявся Лісовик. – А то мені без нього незручно. Нічим навіть у вусі поколупатися, а воно, кляте, стріляє, мабуть, на дощ.

– Повертаємо тобі і твій палець, і даруємо дарунки і для тебе, і для твоєї дружини, – відповів дід і, підійшовши до Лісовика, поклав палицю та торбину.

Лісовик взяв палицю і приставив її собі до того місця на лапі, де її відламали, і вона миттю приросла, ніби нічого й не було.

– А що там за подарунки? – запитав він.

– Тут для твоєї дружини Лісовички – коралі, для доньки Мавки – люстерко, а для тебе кисет тютюню, – відповів Федір.

– Ну що ж – чудові подарунки і прощаю я ваших дітей, – промовив Лісовик, – Але хай до наступного літа до лісу не ходять! Я то пересердився, але хто зна, чи геть... – засміявся він. – Ну все, йдіть собі додому – не місце людям у нічному лісі.

Дід з чоловіками покланялися Лісовику, подякували йому і пішли з лісу. Коли вони вже вийшли, то Самійло сказав, – Ну і боявся ж я – такого жаху ще в житті не відчував.

– І я боявся, – додав Василь.

– Боялися вони... – відповів дід Федь і пожартував. – У мене он штани поважчали...

Самійло і Василь від його жарту розсміялися, і тут Василь зауважив: – А як це такий вітер був, а смолоскипи не погасли?

– Не було ніякого вітру – він був лиш у вашій голові, – відповів дід. – Усе, що діялося, – вам ввижалося. Такого майстра напустити ману, як Лісовик, треба ще пошукати.

– А чому ви діду сказали нам сісти, а не готуватися до бою? Ви знали, що Лісовик буде миритися?

– Так.

– А звідкіля? – запитали чоловіки.

– Бо він заговорив з нами, а якби він справді був злий – ми не встигли б і писнути.

– А для чого ж ми сокири брали? – здивувався Самійло.

– Для того, щоб ви не боялися...

Сонце сходило над лісом, що оточував, ніби зелений вінок, і хутір і ставок з водяним млином. Ще тільки заблакитніло небо на сході, а лісове птаство пробудилося і, приєднавшись до нічних співунів, влаштувало справжній шарварок. Солов'ї щебетали, зозулі напропорчували куванням бескінечне життя, синички цвірінькали, одуди гуділи, горлиці туркотіли, вивільги та шпаки висвистували, деркачі дерчали, горобці чубилися...

Півні, послухавши цей ранковий пташиний оркестр, надумали собі, що й вони незгірші і голосним кукуріканням почали будити сонне село.

Сонно завалував якийсь собака, замукали то в тому хліві, то в іншому корови, захрюкали свині, замекали кози і вже почали будити своїх хазяїв. Заспані хазяї виходили надвір, солодко позіхали і, вмившись та попивши криничної води, починали господарювати. Косарі похватали коси і, доки не спала роса, побігли косити траву на сіна. Пастухи ще могли дозволити собі поснідати і вже потім, після вранішнього доїння, збирати попід хатами худобу і гнати її пастися на степ.

Прокинулися люди і в Самійловій садибі. Першою прокинулася Горпина. Помолилася перед образами, перехрестилася і пішла надвір. Там вона підійшла до криниці і витягла цеберко свіжої води, напилася, вмилася і почала господарювати. Пішла до літньої грубки і зачерпнула з казана у відро ще й досі теплої води, щоб помити коровам вим'я, а потім їх доїти.

Горпині й досі не йшли з голови нічні страхіття. Самійло, коли повернувся від лісу, то лиш буркнув, що тепер усе добре, лише Миколці не можна рік до лісу ходити, та й заснув. А їй же так цікаво було, що там діялося в лісі, що то там тріщало, чому дув вітер? Тому Самійлові і не відомо, як же ж вона за нього переживала, та як молилася разом з дітьми, перелякано обнявши їх руками. Ох, чоловіки... І чому це Миколці не можна до лісу? Він же ж так любить там і гратися, і ягоди та гриби збирати. Та думай-не думай, а роботу за тебе ніхто не зробить, і Горпина пішла до хліва.

Прокинувся і Самійло. Як не дивно, а він спав, ніби встrelений. Тільки зайшов до хати, ліг на ліжко та торкнувся головою подушки, і вже крізь сон щось відповідав дружині. Навіть вранці не відразу пригадав нічні пригоди, і згадувалися вони йому, як щось давно минуле. Так, згадуючи та переживаючи їх ще раз, Самійло теж пішов до криниці попити та вмитися, узяв вила і попрямував у хлів до свиней вичищати гній.

Прокинулися Христя та Миколка. Христя побігла до мами, а Микола вийшов надвір та й сів на призьбі біля хати в сумних роздумах. Він чув батькові слова про заборону відвідувати ліс цілий рік і тепер журився над своєю гіркою долею. Друзі гратимуться в лісі, збиратимуть суниці, гриби, а він змушений буде сидіти весь час на хуторі. І чим тут зайнятися? Хіба що тільки рибу на ставку вудити та раків у норах під вербами ловити, ну, ще на вигоні гратися з друзями, але тільки тоді, коли вони не гайнуть до лісу..

Ото тільки й розради, що Оксанка. Хоч і дівчисько, але ж гарне! І Миколка, згадуючи Оксанчині чорні очі, ямочки на щічках, аж зашарівся, ніби його спіймали на чомусь поганому.

З хліва вийшла мама з дійницями молока і побачивши Миколку, що сидів на призьбі та пік раків, аж захвилювалася:

– Ой, синку, чи ти не захворів чогось оце – весь червоний?! – зойкнула Горпина.

– Та ні! – це тобі здається, ще дужче почервонів Миколка і збрехав. – То я тільки що підскакував.

– Хух, а то вже аж у серці кольнуло! – сказала мама. – Ти ж, Колю, не забудь. що казав батько та не йди до того лісу. Роби, що отут скажемо, та грайся десь тут.

– Та не забуду, – сумно відповів Миколка.

– От і добре! Молочка тепленького хочеш? – запитала Горпина.

– Так. Добре б оце з пиріжком з яблуками! – згадав Миколка смачні пиріжечки, смажені на сковорідці.

– Та де ж я їх тобі візьму? – засміялася мама. – Яблука ще зелені. Може, тобі з ревенем напекти?

– Це ото з тими лопухами? – вказав Миколка на широкі листки ревеню, що виднілися кущем вкінці городу понад ставом.

– Ото з тими лопухами, – засміялася мама. – Якщо нарвеш.

Мама з дійницями, повними молока, пішла його проціджувати і попрохала Миколку, щоб він вигнав корів у череду. Миколка не барився і, взявши кленового дубця, слухняно пішов до хліва виганяти з нього корів та телят на пашу.

– Ану, Лиса і Квасоля, гей! – хвацько вигукнув він на корів.

Корови подивилися на Миколку своїми великими вологими сизими очима і, пускаючи жуйку та ремигаючи, неохоче вийшли з загороди і, на ходу скубучи спориш, пішли до воріт на вулицю. Після корів Миколка вигнав надвір дурненьких телят, і ті, вибрикуючи та задерши хвости, подалися доганяти мам. За ворітьми корови зупинилися і голосно мукнули до череди, що наближалася до них. Корови, гнані пастухами, змішалися з чередою і пішли на луки пастися.

Коли череда пройшла повз двір і давка курява з під її ніг трохи осіла, то Миколка побачив Оксанку, що тягла на налігачі козу.

– Привіт, Колю, – радісно вигукнула дівчинка.

– Привіт, – буркнув у відповідь Миколка.

– Ти чогось ніби сумний? – запитала Оксанка.

– А ти хіба не сумна? – в розпачі перепитав він.

– А чого мені сумувати? – здивувалася вона.

– А хіба тобі твій батько не казав, що нам з тобою не можна ходити до лісу?

– Казав, то ото аби тільки й горя було! Гратися можна і вдома, і на вулиці, і на луках, – відповіла Оксанка і запитала. – Ти що зараз збираєшся робити?

– Та поснідаю, а тоді піду наріжу ревеню на пиріжки – мама обіцяла спекти, – розказав свої плани Миколка.

– О, я ось віджену та припну козу, теж поснідаю і прийду до тебе та сходимо разом по ревінь, – затараторила Оксанка.

– Приходь, – байдуже відповів Миколка і повернув до двору. – Чекатиму тебе.

– Добре! – вигукнула Оксанка і потягла козу, чи то коза її, на луки.

Доки Миколка вигнав корів, то Горпина вже встигла процідити молоко і розвести в грубці вогонь, що весело загутотів. Вона поставила на плиту сковорідку, кинула на неї жовтавий шматочок масла, що на очах танув і кудись ніби поповз. Поки масло тануло, то Горпина на сідалах назбирала кілька яєць, розбила їх у миску, линула трішки молока і гарно збила це в піну, присолила і вилила на сковорідку. Яйця почали смажитися, коли підійшов Миколка, а з хліва від свиней визирнув Самійло.

– Хлопці, мийте руки та сідайте до столу снідати, – сказала синові й чоловіком Горпина.

– А що там? – запитав неохоче Миколка.

– Колочені яйця, – відповіла мама.

– Я не хо, бо такі не люблю, – надув губи син.

– А які ж ти любиш? – здивувалася Горпина.

– Я люблю цілі, – відповів Миколка. – Тільки щоб жовток був не сирий, а роздавлений і просмажений.

– Наша Галя балувана, – сідаючи до столу, пожартував із сина Самійло.

– А я не люблю таке! – вже геть набусурмонився Миколка.

– Ну то треба ж щось поїсти! – розпачливо вигукнула Горпина.

– Та не чіпляйся ти до дитини, – заспокоюючи жінку, промовив Самійло. – Де ти бачила, щоб діти хотіли вранці їсти? Зголодніє – сам попросить.

– То, може, хоч молочка вип'єш? – невгавала Горпина.

– О, молоко буду! – погодився Миколка. – З медом.

– Хух, хоч так! – врешті заспокоїлася Горпина і відрізала сину та чоловіку по окрайцю від білої паляниці.

Самійло з'їв свою порцію яєшні, а потім сидів та вимочував шматком хліба гарячий жирок зі сковорідки, а Миколка пив тепле молоко з хлібом та медом. Вони сиділи за столом під шовковицею. Вранішнє сонце було ще не жарким, а лагідним. Співали в лісі птахи, рохкали в хліву свині, дзижчали мухи і квакали на озери жаби.

– Краса! – сказав Самійло. – Та треба йти вже до млина. До перелазу якраз підійшов наймит Василь:

– Доброго ранку! – привітався він до родини. – Дядьку Самійле, ну що, йдемо вже до млина?! – гукнув він від перелазу до Самійла, що ще сидів за столом.

– Так, ідемо! – відповів Самійло, встаючи з-за столу і витираючи вуса. – Зараз тільки забіжу до хати по бриля та візьму дещо.

– Доброго ранку, Василю, а ти не хочеш снідати? – запитала Горпина. – У нас тут ось яєшня смажена

– Ой, дякую, тітко Горпино! Ми теж щойно поснідали, – відмовився Василь. – Я краще тут дядька дочекаю,

запалю тютюнцю та послухаю жаб, – засміявся він і, розкривши кисета, почав набивати люлюку тютюном. Самійло вийшов із хати, пригорнув і поцілував дружину, наказав Миколці ще раз не ходити до лісу і, перелізши через перелаз до Василя, пішов разом з ним до млина.

Миколка ще допивав молоко, коли до двору зайшла і Оксанка.

– Доброго ранку, тітко Горпино, – чемно привіталася вона.

– Доброго ранку, – посміхнулася їй і привіталася тітка та запитала: – Ти вже снідала?

– Та снідала, – відповіла Оксанка.

– От біда! – засміялася тітка. – Усі вже снідали! Доведеться Христі, як прокинеться, з'їсти цю яєшню.

– А що, вона ще спить? – здивувалася Оксанка.

– Та спить, – відповіла сміючись Горпина. – Вона в нас любить зранку полежати і повтягувати жовтки, як те курча, яке щойно вилупилося.

– А я вже давно не сплю, – сказала, вихваляючись, Оксанка. – Я вже встигла козу припнути на луках, нарвати листя дерези для гусенят, поснідати!

– От молодчинка! От хазяйка! – похвалила її Миколчина мама. – Оце-то нашому Колі дружина буде!

Краще б Горпина цього не говорила! Миколка і Оксанка від її слів почервоніли так, немов їм щокиматерли столовим буряком! Враз поопускали очі і замовкли.

– А я женитися не буду! – вигукнув Миколка.

– Чого ж то?! – засміялася з нього мама. – Чи не підеш у ченці в монастир?

– Та не в ченці, а козаком буду! – вигукнув ображено Миколка. – А козаки не женяться!

– Ой, турок ти ще малий! – посміхнулася мама.
– Прийде час – і тільки й думок про дівчат буде.

Діти засоромлено мовчали, а Горпина, щоб
якось розрядити їхню мовчанку, сказала:

– Ну, досить вам пекти раків – я пожартувала.
Може, підете вдвох та наріжете листків ревеню, а
на обід насмажу вам пиріжків із ним та зварю узвару.

– О, підемо, – радісно погодилися діти.

– Тільки ж багатенько треба нарізати, щоб на
всіх вистачило, – сказала їм Горпина і вручила но-
жики та рогозяну кошовку. – Та не обстригайте кущі
геть, а кілька товстеньких листочків з одного кущика
зріжте, кілька з іншого. Зрозуміло?

– Зрозуміло, – відповіла Оксанка, і вони вдвох
із Миколкою пішли до кущів ревеню, понад ставом.

Діти віддалялися, а Горпина дивилася їм услід і
посміхалася.



На невеликій сонячній галявині, у самому серці правіковічного лісу, що ріс обабіч берегів лісої річечки, яка витікала з джерельця під Білою горою і текла через ліс та впадала аж в перемельський ставок, жив зі своєю родиною Лісовик. Тільки на хуторі заспівали перші півні, як він чкурнув від нього аж до своєї галявини, бо на дух не зносив тих півнячих пісень. А тут було затишно і тихо від сільського гомону, що не міг долинути сюди ні з Перемельців, ні з Сухої Яблунівки. Тут був його дім і жила його красуня дружина Лісовиця та купа дітлахів. Якже він їх усіх любив! Дітей балував і турбувався про них, а дружину просто обожнював. Він міг годинами милуватися на її зеленаве волосся, що, як віття плакучої верби, спадало донизу, на її тендітні плечі, на її красиве лице зі смарагдовими очима і оксамитовою ніжною шкірою з ледь зеленавим відтінком. І родина його любила і цінувала. От і тепер він тихесенько підкрався, щоб не розбудити їх, до величезного крислатого та дуплистого дуба, усередині якого вони жили взимку і під яким проводили час у теплу пору року. Родина спала серед трав і квітів, що правили їм за постіль

Красиві пружні груди дружини мірно здіймалися в диханні, і Лісовик мимоволі замилювався нею. Його погляд почав опускатися нижче...

– Чого витріщився, як баран на нові ворота?! – раптово відкрила очі Лісовиця і гнівно подивилася на чоловіка.

– Та я теє – просто любувався тобою, – відповів чоловік.

– Любувався він – одне на умі тільки! – заводилася Лісовиця. – Он від твого любування вже бігає повен ліс байстриюків!

– Та чого ж це байстриюків? – не розумів раптового гніву дружини Лісовик. – Як я ж їхній батько!

– Батько! Людоньки, та що ж це за батько такий, що вештається ночами казна-де?! – не вгавала та. – От скажи мені на милість, де це ти валандався всю ніч?! Знайшов якусь іншу молоду дурепу, чи, може, уже захотів екзотики та до Кікімори ходив?!

– Тпху, на тебе! – вигукнув Лісовик. – Таке придумати!

– Плюнь собаці під хвіст, а не на святу землю! Ну добре, тоді ж розкажи-но, де, – я уважно слухаю... – взяла руки в боки Лісовиця і подивилася на чоловіка таким поглядом, який не віщував нічого доброго...

– Та я ж теє, ото пішов учора до хутора, – почав розповідати Лісовик.

– Ясно – збоченець! Захотілося вже по дівчатах піти... – сумно посміхнулася Лісовиця.

– Та ти даси мені розказати?! – благально вигукнув Лісовик. – Не перебивай, будь ласка!

– Добре, мовчу... – відповіла жінка.

– Так от, – продовжив свою розповідь Лісовик, – пішов же я ото вчора до Перемельців...

Лісовик розповів усе, що з ним сталося: про зламаний палець, про вечірню розмову з людьми, про подарунки. Доки він розповідав, то Лісовиця мовчала і тільки іноді скептично хмикала. Коли дійшла мова до подарунків, то вона не втрималася.

– Та то я, доню, погарячкувала трохи – визнаю свою провину, – посміхнулася Лісовиця.

– А можна я побіжу і покажу наші подарунки подружкам?! – благально запитала Мавка у мами.

– Звичайно, можна! – ніжно посміхнулася Лісовиця доньці.

Донька поцілувала маму і гайнула до лісу по подружках вихвалитися обновками, а Лісовиця ніжно подивилася на чоловіка.

– Коханий, вибач, будь ласка, – лагідно і винувато промовила вона.

– Та я не серджусь, – відповів Лісовик і пригорнув дружину.

– Зараз ми вилікуємо твого пальчика... – сказала чоловіку дружина і повела його за дуба лікуватися.

*

Свіжий вранішній вітерець колихав гілля плакучих верб та шелестів очеретом і рогозою, що росли по берегах перемельського ставка густими зарослями. У цих зарослях подекуди були протаптані стежки, по яких до ставка спускалися рибалки, щоб половити рибки, чи корови, аби попити водички зі ставка після спекотного степу.

Понад очеретами в бік Самійлового городу пливло кілька жабенят, ніби граючись хто перший допливе. Насправді, так і було, а ще жабенята, як на людське вухо, перекумкувалися тихенько між собою, а насправді говорили.

– А що ми їм скажемо, коли побачимо? – запитало одне жабеня.

– Певно, «Добридень, Миколко і Оксанко, ми ніякі не жабенята, а потерчата», – закумкавши, засміялось інше жабеня.

– Ото в них будуть круглі очі та переляк! – закумкало третє.

– Не меліть дурниць! – сердито сказало четверте.
– Ми за очеретом, де вони нас не бачитимуть, перекинемося на дітлахів і так до них і впливем.

– І не налякаємо? – запитало котресь. – Так не цікаво.

– А цікаво вам з ними погратися? – запитало четверте.

– Цікаво! – кумкнули у відповідь перших три.

– Ну ото ж і слухайтеся мене і не кумкайте нісенітнець, – промовило четверте і жабенята попливли далі в бік Самійлового городу, де понад ставом Оксанка та Миколка різали листя з кущів ревеню та складали його до рогозяної кошовки.

– Може, вже досить? – запитав у Оксанки Миколка, що, як і всі хлопчики, коли доходила справа до одноманітної роботи, то був трохи ледачкуватим.

– Не досить, – відповіла Оксанка. – Ти ж сам чув, як твоя мама говорила, щоб ми нарізали листя побільше, аби на всіх вистачило.

– А мені вже набридло його різати! – заявив Миколка, що від роботи навприсядки сопів і кректів, як старий дід.

– Колю, ну ще трішечки, – попрохала його дівчинка і засміялася.

– Чого це ти смієшся? – підозріло запитав Миколка, оглядаючись навкруги в пошуках того, що розсмішило Оксанку.

– Та з тебе, – весело відповіла дівчинка.

– З мене? – набосурмонився Миколка. – А чого б то? Я в щось вимурзався?

– Та не вимурзався, а пихтиш і сопеш, ніби міхи в дядьковій Івановій кузні. – продовжувала сміятися Оксанка.

– А що я вдію, – образився Миколка. – Якщо воно саме сопеться...

– Ну не сердься? – примирливо попросила Оксанка. – Я ж не зі зла – воно просто кумедно якось, от ніби ти вже старий дідок, якому сто років. Стань перепочинь, а я сама доріжу листя.

Миколка великодушно простив Оксанку і з радістю прийняв пропозицію відпочити. Він дивився, як Оксанчині рученята вправно обрізали листя з кущів ревеню, обчищали з них лопухи, лишаячи лиш стебельця і складали до кошика.

– Чого ті дівчата такі вправні, коли треба робити от таку дрібну роботу? – думав Миколка. – Ну й нічого, зате я сильніший і можу вже навіть дрова сокиркою рубати, а Оксанка її навіть не підніме.

Потім Миколка подивився на ставок і подумав, що добре б оце було, після того, як вони віддадуть мамі ревінь, повудити золотих карасиків. І хоч він їх тільки вчора їв, а як згадав, які вони смачні та ароматні смажені, яка смачна в їх пущцях золотиста ікра, то аж слинка потекла.

Доки Оксанка різала листочки ревіню, а Миколка ловив гав, то до його слуху долинула з-за очерету чиясь весела розмова і плюскіт від чіїхось тіл. За якусь хвилю, у прогалині між очеретами, з'явилися голови дітлахів. Миколка придивився уважніше і впізнав у них вчорашніх знайомих із Сухої Яблунівки.

Самійло і Василь, пихкаючи люльками та обговорюючи вчорашні чудні події підійшли до млина. Біля млина їх вже чекала черга з кількох людей та возів, що привезли змолоти на борошно, хто пшеницю, хто жито.

– Доброго ранку! – привіталися до них Самійло та Василь.

– Доброго ранку! – віталися з ними у відповідь люди.

Самійло з Василем потиснули руки хуторянам.

– А що, Самійле, чи буде сьогодні млин працювати? – запитав один з чоловіків на ім'я Мирон. – Бо чув, що вчора він був поламався.

– Та було-було, – відповів Самійло. – Колода була влетіла в колесо. Може, б ми з Василем ще й сьогодні б з тою колодою мучилися, та допомогли нам якихось два чоловіка ту колоду виїняти й поремонтувати колесо.

– А що ж воно за чоловіки? – запитав хтось.

– А Бог їх зна – якісь собі добрі люди, прочани, що йшли до яблунівського монастиря. Допомогли нам, повечеряли з нами, та й пішли собі на Яблунівку. Я їм пропонував і заночувати в мене, але вони відмовилися, і, хоч вже й сонце сідало, та вони пішли на Яблунівку.

– А я вчора, уже ввечері, повертався з Яблунівки і нікого й не стрічав, – сказав Мирон. – Чи не заблудилися твої помічники де?

– Та чому відразу заблудилися? – відповів Самійло. – Може, де просто вирішили збоку від стежки перепочити, а чи то й поспати – ночі зараз теплі.

– Може-може... – відпові Мирон. – А що то вчора таке в лісі біля вас робилося? Такого шуму та галасу було!

Самійло з Василем презирнулися і Самійло відповів.

– Аби ж ми то знали, що то там було?! – поховалися по хатах та сиділи нишком і молилися.

Доки Самійло розмовляв з чоловіками, то Василь тим часом відкрив засувку на коритах, і вода потихеньку потекла на колесо млина. Воно спочатку, ніби спросоння, рипнуло, а потім ліниво почало розкручуватися і крутити жорна млина. Василь відкрив воду дужче і колесо розкрутилося на всю, млин задвигтів і загуркотів, усе працювало, як і годиться. Наймит повернувся до млина і робочий день мірошників почався.

Василь засипав пшеницю, Самійло регулював помел, як хто замовляв, а тепле мливо сипалося струмочком у ящик під жорнами, чоловіки пересипали його дерев'яною лопаточкою до мішків.

Чоловіки говорили мало, бо у млині лунав гуркіт жорен, а якщо й говорили, то по ділу, і вигукували те один одному це у вуха.

Зате на дворі шуму майже не було: рипіло потихеньку колесо, плюскотіла вода на лопатях і цей шум нікому не заважав. На греблі у тіні верби, опустивши ноги у теплу водичку ставка, невидимі людському оку сиділи двоє і стиха розмовляли:

– Чув, що вчора у лісі під вечір робилося? – запитав Водяний у Млинового.

– Звісно чув, бо такий гармидер влаштували, що й мертвий би почув! – відказав Млиновий.

А з-за чого то ці люди воювали з Лісовиком? Бо я щось і не доберу, – допитувпвся Водяний. – Кікіморра каже одне, мавки інше, лісовики третє. Кому вірити, бо й твій брат ногу зломить!

– Та я б те й війною не назвав, – розказував Млиновий. – То Лісовик полякав людей та пошумів для годиться, бо, аби він і справді розсердився, то всім би тут перепало на горіхи! А так подарунки отримав та заборонив мірошниковому хлопчику та дочці його наймита рік до лісу ходити – ото і вся війна.

– Щось в нас усе не як у порядної нечисті – мирно та тихо і розваг ніяких, щоб повеселитися, – забідкався Водяний.

– А воно тобі треба ті розваги? Паси собі свою рибку в ставку, слухай пташок, доки літо і тепло, спи в холодочку, їж смачненьке – радій життю, одним словом! – порадив Млиновий.

– Смачненьке... – мрійливо промовив Водяник, згадуючи вчорашні смачні обід та вечерю і запитав з надією. – А в нас там нічого не лишилося з учора?

– Ги! – засміявся Млиновий. – Лишилося – між зубами крихта, а в дупі пшик!

– І малесенького вареничка? – вже геть сумно уточнив Водяник.

– Та де ж воно лишилося б?! – вигукнув Млиновий. – Ти ж вчора жер вареники за трьох дурних і себе четвертого! Ніби з голодного краю!

– Та а що ж, як вони такі смачні! – засоромлено виправдовувався Водяник, бо він таки вчора з'їв набагато більше вареників, ніж Млиновий. – Може, ще якось сьогодні роздобудемо?

– Як? – запитав у нього чорт.

– Ну, може, ще їм щось поламаємо, а тоді допоможемо лагодити, і вони знову нас почастують? – вже перебирав в уяві варіанти шкоди Водяник.

– Я тобі що найнявся ту шкоду робити? – обурився Млиновий. – За кого ти мене маєш?! А потім ще й виправляти її працюючи, як віл...

– Ну не сердься, друже?! – вибачився Водяник. – Так хочеться смаколиків, аж у животі бурчить, як згадаю їх!

– То, може, поміркуємо і придумаємо якийсь мирний спосіб добування вареників? – запропонував задумавшись чорт.

*

Миколка роззявив рота і застиг, ніби вкопаний.

– Оксанко-Оксанко, дивися! – поплескав Миколка по плечі Оксанку, що сиділа навприсядки біля куща ревеню.

– Що там? – перепитала Оксанка.

– Та яблунівські діти он пливуть! – притишено проказав Миколка.

Оксанка озирнулася і з подивом помітила мокрі голови дітей, що саме випливали з-за очерету.

– Привіт! – радісно привіталися з Миколкою та Оксанкою дітлахи.

– Привіт! – відповіли їм здивовані Миколка та Оксанка.

– О, а це ви тут в цих хатах живете? – запитала яблунівська Марійка.

– Так, тут, – відповів Миколка і запитав здивовано. – А вам не холодно оце зранку купатися?

– Ні, добре! Водичка ще свіжа і не гаряча, як вчора, – відповідала за старшу Марійка. – Ідіть до нас – купатимемося разом.

– Та ні, дякуємо, – відповіла Оксанка. – У нас роботи багато, і батьки сваритимуть, як узнають, що ми полізли купатися.

– А ви не кажіть їм, – порадило котресь із потерчат.

– Так не можна, – відмовила Оксанка. – Та й з двору їм все одно все видно.

– Жаль, – сумно промовила Марійка. – Ми ж оце припливли до вас, бо думали, що ви погодитеся.

– А як це ви зранку і вже купаєтеся? Коли ви встигли прийти до нашого ставка? – запитав підозріло Миколка. – Ви що і не ходили додому?

– Та ти що?! Звісно, ходили! – збрехав потерчук Сергійко.

Марійка почала теж йому підбріхувати.

– Просто ми сьогодні вдосвіта встали і бігом через ліс до вас.

– А вам не страшно було йти по темному? – дивувався Миколка.

– Та ні, не страшно! – відповів Сергійко.

– А чому ви оце щодня купаєтеся? – додала до Миколчиних запитань свої Оксанка. – Ви що, батькам нічого вдома не допомагаєте?

– А вони нас вчора і на сьогодні відпустили! – продовжували брехати потерчата.

– Дивно – у нас кожного дня робота є! – переглянулися Оксанка і Миколка.

– А в нас не щодня! – відповіла Марійка. – То ви будете з нами купатися чи ні?

– Та ми ж відповіли, що ні, – уже трішки роздратовано сказав Миколка.

– Ну, то, може, хоч знову пограємося? – з надією запитав Сергійко.

– Погратися можна, – сказав Миколка. – Тільки зробимо роботу, що загадають батьки, і аж тоді.

– О, добре! – вигукнули потерчата. – То ми вас чекатимемо на вчорашньому місці!

– Нам до лісу не можна, – з сумом відповів Миколка. – Батьки забороняють.

– Що це у вас за батьки такі, що все забороняють?! – запитав Сергійко. – І купатися не можна, і до лісу не можна...

– То а де ж тоді ми пограємося? – запитала Марійка.

– Давайте на греблі, он там неподалік млина, – запропонував Миколка, вказуючи на місцинку між плакучими вербами, що росли на греблі ставка.

– Добре, – промовила Марійка. – Там – то й там. Коли на вас чекати?

– Я ж казав – коли звільнимися! – відповів Миколка.

– Тоді бувайте, – сказали потерчата і попливли далі понад берегом ставка.

– Бувайте, – відповіли Миколка та Оксанка і, взявши кошовку, що була вже повна ревеню, понесли її до Миколчиної мами

Миколка з Оксанкою, несучи кошовку з ревенем, підійшли до літньої грубки, де у його мами з наймиткою Любою робота вже аж кипіла разом із водою в різноманітних казанках, у яких мала готуватися різноманітна їжа.

– Ну що, нарізали ревеню? – запитала Горпина.

– Так, нарізали. – відповів за обох Миколка. – Повну кошовку!

– От молодці, дітки! – похвалила їх Горпина, а Оксанку ще й поцілувала в голівку, та ще запитала. – А що то ви там ніби з ким говорили?

– А, та то яблунівські діти там купаються в ставку, – розповів Миколка. – Знову гукали нас до себе купатися.

– Це оті самі, що й учора? – з подивом перепитала Горпина.

– Ага, ті самі.

Горпина презирнулася з Любою та й сказала вже до неї.

– Що це воно за діти такі, що дому не тримаються і ходять купатися хтозна-куди?!

– Та й дивні якісь, може, таки й справді втекли з дому! – відповіла Люба.

– Щось мені вони не подобаються! – сказала Горпина. – Треба кого яблунівського, якщо їхатимуть через наше село, запитати, чиї то вони такі.

– Мамо, а можна ми з Оксаною підемо вже гратися? – запитав Миколка.

– Та можна, – відповіла мама. – А куди?

– А ми з тими дітьми домовилися, що вони нас чекатимуть на греблі, і ми там пограємося з ними, – чесно розказав Миколка.

– Ну, йдіть, – дозволила Горпина і наказала. – Тільки ж не, приведи Господи, не здумайте купатися!

– Та ми й не збиралися! Ми й самі знаємо, що не можна, – відповів син.

– Знаю я твоє, що ти знаєш! – промовила мама. – Тільки в шкоду й лізеш! Оксаночко, ти як розумнішенька, придивися за ним.

– Добре, тьотю Горпино, – відповіла Оксанка. – Придивлюся.

– Ну, йдіть собі з Богом, – сказала їм Горпина.

Дітям двічі повторювати не треба було, і тільки їм дозволили, то за ними аж курява знялася, а Горпина з Любою продовжили поратися біля плити.

Миколка та Оксанка пройшли по греблі повз млин, у якому працювали їхні батьки, і пішли далі до умовленого місця між вербами. Яблунівські діти сиділи на березі, гріючись на сонечку і чекали на них.

– О, а ось уже і ви! – вигукнула Марійка, завбачивши Миколку та Оксанку. – Ідіть до нас.

– Ідемо-ідемо, – відповіли Миколка і Оксанка та підійшли до потерчат.

Діти якийсь час гралися в різні ігри: піжмурки, квача, загадки, а потім потерчуку Сергійку це набридли і він, повиснувши на вітті верб, розгойдався і хвачько пірнув у воду. За якусь мить він виринув і, відсапуючись, запитав у Миколки.

– Ну що, а ти так зможеш?

– Звісно, зможу! – відповів Миколка. – Тільки ж я казав, що нам не дозволяють купатися.

– Значить, ти брехун! – засміявся з нього Сергійко. – Боїшся, а звертаєш на те, що тобі забороняють!

Будь-який хлопчик не витримав би такої образи, коли його обзивають брехуном і боягузом, не витримав цього і Миколка.

– Зараз я тобі докажу, що ще й не так можу! – вигукнув Миколка і почав знімати з себе одяг.

– Колю, не треба! – нагадала йому Оксанка. – Мама ж тільки що тобі забороняла купатися.

– Та я всього лиш покажу цьому задаваці, як треба пірнати і відразу вилізу та обсохну, так що мама й не знає, – заспокоїв її Миколка. – Краще з дівчатами відверніться, бо я голяка купатимуся.

Дівчата відвернулися, а от дві пари очей – Млинового і Водяника, що сиділи поряд, ніким не помічені, почали спостерігати за дітьми і потерчатами, навпаки, ще уважніше. Потерчата і діти своєю появою перебили їм роздуми про те, як добути смачної їжі, і вони тепер дивилися на малих та слухали їхні розмови.

– От бісової віри з потерчатами! – вигукнув Водяник. – Таки не можуть, щоб не робити шкоди! Там же десь під тими вербами вир.

– А я до чого тут?! – образився Млиновий. – Мені теж це не подобається і я їх не заставляв шкоду робити.

– Вибач, друже, – перепросив його Водяник. – То я за звичкою так сказав.

– Та ото ж ви всі такі – кажете за звичкою, – відповів Млиновий. – Чи я там до діла, чи не до діла... Пішли до них ближче, щоб не наробили біди.

Млиновий з Водяником встали і підійшли до дітей. Миколка саме роздягнувся догола, підійшов до сусідньої верби, теж схватився за її гілля і, гарно розгойдавшись, відпустив гілки та полетів сторчма прямо-таки в той вир, що згадував Водяник. Пірнув він гарно, але коли почав виринати, то відчув, що щось не пускає його наверх, а, навпаки, засмоктує під воду, і Миколка, зрозумівши, що тоне, запанікував і почав уже ковтати воду. Та, на його щастя, допомога була поруч. Водяник, побачивши куди пірнув хлопчик і що він не виринає довше часу, ніж мав би, за мить перекинувся на чоловіка, підбіг до берега і пірнув за хлопчиком. Його дужі руки схопили хлопчика, і вони разом виплили на поверхню.

Миколка відкашлював воду, а Водяник тепер мав якось пояснити свою присутність, бо його побачили і діти, і потерчата.

– Живий, дякувати Богу! – вигукнув він. – І чого ж ви оце не слухаєтеся батьків та лізете туди, куди не треба?!

Миколка, все ще випльовуючи воду, ніяк не міг зрозуміти, що це за чоловік його врятував і де він взявся. Від усвідомлення того, що з ним могло статися, він голосно розревівся.

– Та я... та я не хотів топитися, а хотів показати, що й я вмю пірнати! – крізь сльози белькотів він.

– Ледь не показав... – сказав Водяник. – Ну, не реви – усе добре, що добре закінчується. Наступного разу будь слухняним і не роби дурного. Гаразд?

– Гаразд, – усе ще плачучи і захилинаючись уже від сліз, відповів Миколка.

Доки Миколка витирав сльози і слухав Водяника, то Оксанка встигла побігти до млина. Вона вскочила в млин захекана і, оминаючи людей та клунки з пшеницею та мливом, підбігла до дядька Самійла та свого батька Василя. Василь подумав, що вона прибігла чомусь до нього.

– Що сталося, донечко? – запитав із тривогою Василь, бо донька мала таки наляканий вигляд.

– Та я до дядька Самійла! – затараторила схвильована Оксанка. – Там біля греблі, тільки що ледь не втопився Миколка.

Дядько Самійло, почувши ці слова, трохи не зомлів. Йому стало млосно, і на лобі аж виступив липкий холодний піт.

– Як це, – ледь не втопився? А чого ж він поліз у той ставок?! – посипав запитаннями Самійло. – То він живий? Де він?!

– Та живий! – заспокоювала Самійла Оксанка. – Там він на греблі. Його врятував якийсь чужий дядько.

Самійло, а за ним Василь з Оксанкою вискочили з млина і побігли до греблі. Оксанка на ходу розказувала, чому вони з Миколкою опинилися біля ставка і чого він поліз пірнати.

– З Миколки подразнився яблунівський хлопчик, що він не вміє пірнати, і Миколка, щоб показати, що він вміє, стрибнув із верби у ставок.

– Ось я йому зараз покажу! – вигукнув Самійло, на ходу виломуючи лозину.

За якусь хвилину Самійло, Василь і Оксанка були на місці пригоди. Зарюмсаний і мокрий Миколка одягав штани та сорочку, поряд нього стояв незнайомий молодий чорночубий чоловік у мокрому одязі, а перелякані потерчата тулилися осторонь і дивилися на них. Захеканий Самійло підбіг до сина.

– Живий?! – вигукнув він і оглядав сина.

Переляканий і винуватий Миколка мовчав, втупивши очі в землю, і рукавом розмазував сльози та соплі по лиці.

– Та живий, – заспокоїв Самійла незнайомиць. – Трішки води наковтався, але нічого страшного.

– Ну, це не надовго живий! – багатообіцяюче сказав Самійло. – Ось прийдемо додому. я тобі розкажу, як слухатися батьків.

– Та не карайте його, – заступився за Миколку Водяник. – Він же ж іще дитина – десь і не послухався. Краще радійте, що живий лишився, а не пішов на дно кормити раків.

– Та як же ж не карати?! – вигукнув Самійло, якому вже відлягло від серця. – Як не одну шкоду зробить. то іншу. Тільки й устигай дивитися за ним, щоб не ввернув десь голову!

– Чоловіче, та не сердьтеся. – продовжував Водяник. – От згадайте себе в дитинстві, чи завжди ви слухняними були і святими?

Самійло про щось задумався, а тоді вже спокійніше відповів.

– Ну, не святим, але й таких дурниць не робив, – відповів Самійло і запитав уже Миколку: – От ти можеш пояснити, навіщо ти поліз на ту вербу і скавав звідти у воду?!

– Та я не залазив на вербу, а тільки на гілляках гойдався! – відповів Миколка і знову заревів як бичок. – Я он тільки хотів Сергієві показати, що і я вмію пірнати.

– Та не сваріть його – дайте заспокоїтися, – знову заступався за Миколку Водяник. – Він і сам он переляканий.

– Та не сваритиму, але дома кілька днів та посидить, – промовив Самійло і враз надумавши додав. – Ой, добрий чоловіче, я так розпереживався, що геть тобі і не подякував за порятунок сина. Дякую! – Самійло міцно потис руку незнайомцеві.

– Та будь ласка. – відповів Водяник. – Я думаю, що так вчинив би кожен на моєму місці.

– А як же тебе звати і хто ти будеш? – допитувався Самійло. – І як тут опинився?

– Звати мене Іваном, я з Яблунівки і шукав от цих малих негідників, – кивнув головою Водяник на потерчат, що вже впізнали його, хто він є. – Батько я їм. Позавчора теж наробили шкоди, ми їх насварили, то вони не придумали нічого іншого, як утекти з дому.

– Ну от і добре, що знайшли і вчасно нагодилися, щоб порятувати мені сина, – радісно промовив Самійло і вже пересердився навіть на потерчат. – Одне тільки погано, що ваш одяг теж весь промок.

– Та нічого страшного, – відповів Водяник. – Висохне.

– Е, не годиться так. – промовив Самійло і звернувся до наймита. – Василю, ти тут сам похазяйнуєш?

– Та похазяйную, – відповів Василь.

– То й добре, а ми зараз підемо до нас – дам чоловікові сухий одяг та нагодую, – сказав Самійло і звернувся до Водяника. – Ви ж, певно, голодні з дороги?

– О, поїсти б можна було! – посміхнувся Водяник, згадавши вчорашні смаколики. – Бо звечора шукав цих малих негідників по всіх селах, аж доки люди не сказали, що бачили їх поблизу ваших Перемельців.

– То пішли всі до нас, – запропонував Самійло. – Усіх нагодуємо, ще й в дорогу дамо. Ходімо всі. Тебе, Миколо Самійловичу, це теж стосується.

Василь лишився працювати, а всі інші пішли до Самійлового обійстя. Попереду йшов Самійло з Водяником, про щось межи собою розмовляючи, позад них трималися купкою потерчата, а останім – похнюплений Миколка та Оксанка, що втішала його, як могла.

Горпина з Любою та дочками Катрусею та Христею поралися біля плити. Наближався час обіду, і роботи вистачало всім, бо треба було нагодувати чимало людей: наймитів, що косили та сушили сіно, Самійла з Василем, та й самим же треба було поїсти. А ще ж поміж куховарінням Горпина встигала попоратися біля домашньої худоби.

На розпеченій плиті в пательнях смажилася засмажка до капуста, що булькав у великому чавунку, ще в одному чавунку варилося два півники до галушок, варився ревіневий узвар. Христя ліпила пиріжки з ревенем, Катруся місила тісто на галушки, а Горпина та Люба за цим всім слідували: підкидали дровця в грубу, помішували, перевертали, солили, пробували на смак.

Грубка диміла, страви парували і розповсюджували свої аромати чи не на весь двір.

Горпина глянула на сонце, що було якраз над верхівкою високого явора, який ріс у лісі за ставом і для неї це означало, що до обіду лишилося вже небагато часу. Вона витерла піт із розпашілого і червоного чола і промовила до Люби:

– Ну, ніби встигаємо все вчасно наварити!

– Та з такими помічницями, як Катя і Христя, та хіба ж би ми не встигли! – підморгнула Люба Горпині.

Дівчата від похвали аж зашарілися.

– Хай учаться, – відповіла Горпина. – У житті все потрібне, а нагодувати чоловіка та сім'ю – то святе, бо як не нагодуєш чоловіка, то така з нього й робота буде.

– Ось як вийдеш Катю заміж, то тільки згадуватимеш, як добре в мами було, – під'южувала Катю Люба. – Тут і поспати добре було, і їсти мама наварить, а там прокинеться якийсь твій Лаврін і скаже: – Катерино, а що в нас їсти?!

Катерина від слів про заміжжя розчервонілася, як квітка.

– А от і не Лаврін його буде звати! – вигукнула вона.

– А як же?! – засміялася Люба. – Ну скажи вже, а то нам і в голови низько спати буде – усе гадатимем...

– Усе вам, тітко Любо, знати ото, – віджартувалася Катька. – Прийде час – узнаете.

– От ти вредна – не жалієш тітку! – удавано образилися Люба і шпичкою проколола півників, пробуючи чи вони зварилися. – О, тітко Горпино, півники готові – можна витягувати, щоб хололи.

– Поклади їх он у ту здорову миску, – відповіла Горпина, що саме перевертала кописткою пиріжки на пательні і додала, посміхаючись: – І не чіпляйся мені до дитини, бо згадала он парубка – і вже з неї ніякої роботи...

Катря розчервонілася ще дужче, а Люба витягла півників з гарячого навару і поклала їх холонути в миску.

– Катько, не пишайся, а давай-но сюди тісто, – сказала Люба до Катрусі.

Катруся подала Любі тісто і вони вдвох заходилася рвати його на шматочки і кидати в киплячий навар із півників.

– А що це воно за люди до нас йдуть? – промовила Горпина і, приклавши руку до чола почала вдивлятися в гурт людей, що йшов від млина в бік їхніх дворів. – Начебто Самійло з кимось, а там он позаду Коля з Оксанкою.

Люба і собі придивилася до людей.

– Так, то дядько Самійло і Коля з Оксаною, а що то за чоловік і діти – не впізнаю...

Люди на чолі з Самійлом увійшли в обійстя.

– Ось, Горпино, привів додому чоловіка, що врятував нашого потопельника, – сказав Самійло, наблизившись до дружини.

– Якого потопельника?! – здивувалася Горпина.

– А он засоромився і стоїть позаду, – вказав Самійло на Миколку. – Ну, не соромся – йди і розкажи мамі, якого ти нам горя ледь не наробив...

Миколка знову заревів, а Самійло тим часом розповів дружині, що сталося і хто цей чоловік і діти.

– Цього шибенєка ні на крок з двору, а чоловіка передягніть у сухе і насипати всім попоїсти, бо Іван зголоднів, доки шукав оцих своїх неслухів, – сказав Самійло.

Горпина забідкалася, але швидко знайшла чоловіку сухі Самійлові штани та сорочку, і, доки Іван передягався в клуні, то на столах уже стояли миски із запашним гарячим капусняком, нарізано хліба, налиті чоловікам по чарочці.

– Сідайте, Іване до столу, – запросила Горпина Водяника. – А потім он і галушки доварюються, і пиріжечки будуть готові, – звернулася вже до наймитки:

– Любо, а розбери півника до галушок, а я засмажку зроблю швиденько.

Самійло з Іваном та його дітьми сіли до столу, і господар налив із сулїї по шкалику.

– Нумо, Іване, вип'ємо за все добре! – промовив він.

– Дякую, Самійле, за частування, та я відмовлюся, – відповів Водяник. – День у розпалі – спека, а нам ще йти до свого села.

– То твоє діло, а я вип'ю, – сказав Самійло і підняв шкалик. – За твоє здоров'я і твоїх діток та за порятунок нашого сина!

Самійло їв для годиться, потерчата їли так, як їдять діти – колупалися в їжі, а Іван налягав на їжу, ніби три дні не їв. За капусняком були білі пухкі галушки, перемішані з засмажкою з цибульки та курятиною, потім пиріжки з ревенем та холодним молоком із льоху.

– Дякую вам, Самійле, – промовив Іван, врешті наївшись досхочу. – Будемо ми і честь знати – йти додому. Бережіть своїх дітей.

– Дякую тобі ще раз, Іване. – сказав Самійло.

– Будь ласка! – посміхнувся ситий Іван.

– Горпино! – гукнув Самійло до дружини.

– А збери-но людям у дорогу чогось поїсти, та дітям гостинців дай.

Горпина кинулася збирати у вузлик харчі, а чоловіки підійшли до перелазу і, схилившись на тин, запалили по люльці. Вони стояли і про щось собі розмовляли. Врешті Горпина вийшла з хати, тримаючи в руках чималий вузлик з харчами та різнобарвних сододких півників на паличці для Іванових дітей.

Самійло з дружиною ще раз подякували Водянику і він взявши вузол з харчами, гукнув «дітей» до себе і, розпрощавшись, пішов із ними в бік лісу на яблунівську дорогу.

Горпина пригорнулася до чоловіка і дивилася вслід гостям:

– Дякувати Богу, що вчасно послав цього чоловіка і він врятував нашого Колю, – сказала Горпина, подивившись на чоловіка і, повернувшись знову в бік Івана з дітьми, перехрестила їх.

Краще б вона цього не робила!

Тільки Горпина перехрестила спину Івана та його дітей і промовила «Бережи вас, Господи», як з чистого блакитного неба шарахнув грім, а на тому місці, де йшов Водяник із Потерчатами, піднявся стовп куряви. Коли курява осіла і розвіялася, то на дорозі вже нікого не було, лиш щось ворухилося серед пилюки.

– Що це було? – затаючись запитала в Самійла перелякана дружина.

– Н-нее знаю! – відповів не менш переляканий чоловік. – Ніби грім, але ж небо чисте і блискавки не було.

– Он там щось борсається в куряві! – пішли мерщій поглянемо, чи допоможемо.

Самійло та Горпина швидко підійшли до того місця, де нещодавно йшли люди, і те, що вони побачили, змусило їх ще раз хреститися.

– Свят-свят-свят! – видавила з себе Горпина. – Що це?!

Посеред шляху, поряд з вузликом з харчами, що вони дали Івану, у куряві тріпотів і звивався величезний вусатий сом, що сильними ударами хвоста

збивав пилюку і весь був нею обліплений, та борсалися четверо запилюжених жабенят.

– Де подівся той Іван із дітьми і звідкіля взявся цей сом з жабенятами? – не вгавала Горпина.

– Здається, я знаю, що сталося і хто був у нас у гостях... – промовив Самійло.

– Га, що? – затинаяся дружина.

– Це Водяник і потерчата, – відповів Самійло.

– Коли ти їх перехрестила, то ми й побачили їхню справжню суть.

– О, Боже! – писнула Горпина, що ладна була вже втратити спереляку свідомість. – Хіба це не казки?

– Та не божися, – сказав їй чоловік. – Мабуть, не казки. Нічого страшного і поганого не сталося. Водяник врятував нам сина, ну, а ми тепер врятуймо його. Допоможи мені!

Самійло нахилився до сома і насилу підняв його голову, а Горпина взяла сома за хвоста, і вони вдвох понесли його до ставка та опустили у воду.

– Вибач, пане Водянику, – промовив Самійло. – Ми ж не хотіли тобі зла, а лише вдячні за порятунок сина.

Самійло з дружиною повернулися до шляху. Чоловік взяв вузлик з харчами, а Горпина визбирала жабенят, і вони знову повернулися до води.

– Зачекай, – сказав Саміло дружині. – Не випускай поки що жабенят.

Він поклав вузлик на купку сухого рогозу і відіпхнув від берега та вигукнув.

– Пане Водянику, ось твій вузлик – прийми його на знак вдячності і поваги.

Вузлик, що спокійно плив на купці рогозу, зробився ніби прозорий і щез, лиш по воді продовжував плити сухий рогіз.

– Хух! – полетшено промовив Самійло. – Прийняв подарунок...

– А з жабами що робити? – запитала Горпина.

– Чув я, що якщо це потерчата, то їм треба дати ім'я і перехрестити, і тоді їхні душі стануть хрещені, і вони полишають цей світ, – відповів Самійло і додав. – Давай-но їх по одному мені та повторюй за мною – будемо хрещеними батьками в потерчат.

Горпина відкрила долоні і Самійло взяв до рук одне жабеня.

– Нарікаємо тебе Марією, – сказав він, а дружина повторила і разом тричі перехрестили жабеня.

Жабеня вискочило з Самійлової руки і, не долетівши до води, перетворилося в хмарку пари, яку тут же розвіяв вітерець. Пух – і не стало жабеняти.

Самійло взяв інше жабеня.

– Нарікаємо тебе Сергієм, – промовили Самійло з Горпиною, і тільки встигли тричі перехрестити його, як і воно вискочило з рук і пух – перетворилося в хмарку пари.

Так Самійло та Горпина похрестили і ще двох потерчат, що лишилися, назвавши їх Тарасом та Килиною

Коли розтанула остання хмарка пари, Самійло витер спітнілого лоба і звернувся до дружини:

– Ну, ніби пронесло, – сказав він. – Мабуть, не треба розповідати людям, що тут сталося, – усе одно не повірять, а ще й матимуть нас за божевільних...

– Мабуть, ти правий, – відповіла Горпина. – Аж от тепер я зрозуміла, чому, коли подавала до столу страви й проходила повз Івана, то мені все пахло рибою.

– О, і тобі теж? – відповів Самійло. – Я думав, що то тільки мені так здавалося! Думаю, намок чоловік у ставку та й пахне рибою, а воно пахло геть і не того.

– Ходімо додому? – запропонувала дружина.

– Ходімо, – відповів чоловік. – Треба одяг на чистий поміняти, бо цей весь у рибацькому слизові та пилюці, і Василеві до млина їжі якої взяти...

Самійло з Горпиною пішли до обійстя. Дружина лишилася господарювати, а чоловік, переодягнувшись, пішов до млина.

З тих пір Самійло, пам'ятаючи про добрий вчинок Водяника, щодня потайки заносив пожертву на ставок, і все чогось смачненького. Водяник приймав їжу і ділився нею зі своїм другом Млиновим. Інколи вони допомагали Самійлу, наганяючи воду на колесо млина, дивилися за греблею, щоб не прорвало, а головним чином допомагали тим, що не шкодили. Потерчат біля Перемельців більше ніхто не бачив. Миколка з Оксанкою росли і допомагали батькам і, подорослішавши, таки одружилися. Час летів над Перемельцями, приносячи то радощі, то знову радощі, а потім стер їх з усіх мап і людських спогадів, і нині там лиш заболочений ставок та кілька старих трухлявих верб. Кумкають у тому ставку жаби, співають у лісі птахи, шумить очерет, та нікому його слухати.

Літературно-художнє видання

Іванченко Володимир
Перемельці

Редактор А. Літовка
Художнє оформлення А. Літовка
Комп'ютерна верстка А. Літовка

Формат 84x108/32 Друк офсетний
Гарнітура «Palatino Linotype»
Наклад 300 пр.